

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. **Αλήθεια, Κιβωτός, Κιβωτός της Διαθήκης, Φύλλακες**
2. Οι μαθητές θα πρέπει να επισημάνουν τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο σημασιών της Κιβωτού. Βασική ομοιότητα είναι η σωτηρία των δικαίων και του ζωικού βασιλείου από την καταστροφή. Η διαφορά είναι ότι η σωτηρία που παρέχει η Εκκλησία δεν αναφέρεται σε κάποια φυσική καταστροφή, αλλά είναι σωτηρία από την αμαρτία, που προϋποθέτει ολοκληρωτική αλλαγή, μετάνοια. Κεντρικό σημείο αναφοράς πρέπει να είναι ο εσατολογικός χαρακτήρας της σωτηρίας στο χριστιανισμό. Ο εκπαιδευτικός έχει δηλαδή τη δυνατότητα να προετοιμάσει τους μαθητές του, με αφορμή την ερώτηση αυτή, για μια κατανόηση της σωτηρίας ως μιας δυναμικής πραγματικότητας, η οποία συνδέεται με το γεγονός της Θείας Οικονομίας (θεία παρέμβαση για τη σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου) και τη μετοχή μας στα μυστήρια της Εκκλησίας και παραπέμπει στην ολοκλήρωση της με τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού.
3. Η ευθύνη όλων μας απορρέει από την ίδια τη δομή της Εκκλησίας, στην οποία ισότιμα μέλη είναι οι κληρικοί και οι λαϊκοί. Επιπλέον, ένα ουσιαστικό γνώρισμα της Εκκλησίας μας είναι η καθολικότητα, η οποία δηλώνει την ενότητα και την ευθύνη όλων των πιστών διαχρονικά και συγχρονικά.
4. Η ομαδική εργασία και η παρουσίαση του πληροφοριακού υλικού, που οι μαθητές θα έχουν συγκεντρώσει, είναι ιδιαίτερα ενδεδειγμένη για την προώθηση της αυτενέργειας των μαθητών. Ταυτόχρονα αναπτύσσεται πνεύμα συνεργασίας και καλλιεργούνται δεξιότητες, που ο τυπικός τρόπος διδασκαλίας αδυνατεί να καλλιεργήσει. Ο εκπαιδευτικός, όταν ο χρόνος και οι περιστάσεις το επιτρέπουν, θα πρέπει να δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε αυτές τις δραστηριότητες, οι οποίες προωθούν και τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

52

- Ζηζιούλης Ι., (νυν Μητροπολίτης Περγάμου), *Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω Επισκόπω κατά τους τρεις πρώτους αιώνας*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1990.
- Καρδαμάκης Μ., *Εκκλησία. Η ωραιωθείσα αγάπη*, εκδ. Μαΐστρος, Αθήνα 2001.
- Καρμίρης Ι., *Η περί εκκλησίας ορθόδοξος δογματική διδασκαλία*, Αθήναι 1964.
- Ματσούκας Ν., *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β΄*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1985.
- <http://www.myriobiblos.gr>

17. Τα σχίσματα τραυματίζουν την ενότητα των χριστιανών

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να είναι σε θέση να εξηγήσουν γιατί τα σχίσματα πλήττουν σοβαρά τη ζωή και την ενότητα των χριστιανών.
- Να εντοπίσουν και να κατανοήσουν τα βαθύτερα αίτια των σχισμάτων.
- Να προτείνουν τρόπους ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών των εκκλησιών.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αντιληφθούν τη μοναδική αξία της ενότητας και της πραγματικής κοινωνίας (άνοιγμα του εγώ στο εσύ) μεταξύ των ανθρώπων.
- Να είναι σε θέση να αξιολογήσουν τη συμβολή του διαλόγου στην επίλυση προβλημάτων.
- Να εντοπίσουν τις επιπτώσεις που έχουν οι θρησκευτικές διαφορές (με αναφορές στη σύγχρονη πραγματικότητα) στην ενότητα της κοινωνίας.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Οι πρώτες σχισματικές τάσεις στην Εκκλησία της Κορίνθου (Α΄ προς Κορινθίους Επιστολή – αγώνας του Αποστόλου Παύλου για ενότητα)
- Σχισματικές τάσεις επί πατριάρχου Φωτίου μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας
- Οριστικό σχίσμα μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας για λόγους
 - θρησκευτικούς (διαφορές δογματικές και λατρευτικές)
 - πολιτικούς (επεμβάσεις του Πάπα στις υποθέσεις της Ανατολικής Εκκλησίας)
- Σύγχρονες προσπάθειες για άρση του σχίσματος
 - συναντήσεις του Οικουμενικού Πατριάρχη και του Πάπα
 - άρση των αναθεμάτων του 1054 μ.Χ.

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Οι έριδες και τα σχίσματα στην αποστολική Εκκλησία της Κορίνθου προκλήθηκαν από τη δραστηριότητα Ιουδαίων της διασποράς. Οι Ιουδαίοι προσπαθώντας να προσελκύσουν ανθρώπους από τη χριστιανική κοινότητα της Κορίνθου, τους οδηγούσαν στην πλάνη, λέγοντας ότι ο Χριστός ήταν ένας απλός διδάσκαλος, όπως και

άλλοι Ιουδαίοι ραβίνοι. Στο ίδιο πνεύμα, εκτός από το Χριστό, διδάσκαλοι θεωρούνταν και οι Απόστολοι. Έτσι εξισώνοντας το Χριστό με άλλους διδασκάλους, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ερίδων, κατά τις οποίες οι χριστιανοί της Κορίνθου εξέφραζαν προτιμήσεις για τον πιο σοφό διδάσκαλο ανάμεσα στο Χριστό, τον Παύλο, τον Απολλώ και τον Κηφά, δηλαδή τον Πέτρο.

Όταν στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης ανήλθε ο Φώτιος (858 μ.Χ.), Πάπας Ρώμης ήταν ο Νικόλαος Α΄. Ο Φώτιος έθεσε ξανά το θέμα των θεολογικών και λατρευτικών διαφορών των δύο Εκκλησιών. Αναφορικά με τη θεολογία, κυριότερο δογματικό ζήτημα ανέδειξε την εσφαλμένη διδασκαλία περί της εκπόρευσης του Αγίου Πνεύματος και «έκ του Υίου» (filioque), ενώ παράλληλα, σχετικά με την λατρεία, έθειξε θέματα λειτουργικά και εθιμικά, όπως τη χρήση αζύμου άρτου στη Θεία Ευχαριστία και την υποχρεωτική αγαμία του κλήρου. Στη διαμάχη αυτή υποκρύπτονταν η υπεράσπιση άλλων συμφερόντων, καθώς ο Πάπας Νικόλαος επιδίωκε την προσάρτηση των εκκλησιαστικών επαρχιών του Ανατολικού Ιηλυρικού και της Κάτω Ιταλίας, αλλά και την υπαγωγή των Βουλγάρων στη Ρώμη.

Η Σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως του 867 μ.Χ. αναθεμάτισε τον πάπα Νικόλαο και απέρριψε όλες τις καινοτομίες που είχε εισαγάγει η Δυτική Εκκλησία στο δόγμα και στη λατρεία. Οι συνεχείς τριβές των δύο Εκκλησιών οδηγούσαν στην αναπόφευκτη τελική σύγκρουσή τους. Τις εξελίξεις αυτές επιτάχυνε η αδιαλλαξία του Ουμβέρτου, παπικού αντιπροσώπου στην Κωνσταντινούπολη, αρμόδιου για τη διευθέτηση των διενέξεων των Εκκλησιών, και του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Μιχαήλ Κηρουλήριου (11ος αιώνας μ.Χ.).

Όταν στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως ανήλθε ο Αθναγόρας (1948-1972) επιχειρήσε να προωθήσει τον διορθόδοξο και διαχριστιανικό διάλογο. Αφετηρία μιας νέας περιόδου στις σχέσεις των Εκκλησιών Κωνσταντινουπόλεως και Ρώμης ήταν μια σειρά από συναντήσεις μεταξύ του Οικουμενικού Πατριάρχη και του Πάπα Παύλου Στ' (το 1964 στα Ιεροσόλυμα, το 1967 στη Ρώμη) και η αμοιβαία άρση των αναθεμάτων του 1054 (7 Δεκεμβρίου 1965). Σήμερα ο διάλογος μεταξύ Ορθοδοξίας και Ρωμαιοκαθολικισμού συνεχίζεται και το κλίμα καλής θέλησης ενισχύεται με αμοιβαίες ανταλλαγές επισκέψεων των προκαθημένων των Εκκλησιών [Πάπας Ιωάννης-Παύλος ο Β΄ στο Φανάρι (1979), Πατριάρχης, Δημήτριος Α΄ στο Βατικανό (1987), Βαρθολομαίος Α΄ στο Βατικανό (1995), επίσκεψη του Πάπα Ιωάννη Παύλου του Β΄ στην Αθήνα (2003)].

Διαθεματικές Έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Οι μαθητές θα πρέπει στη συγκεκριμένη ενότητα να εστιάσουν στις έννοιες της αλληλεπίδρασης και της επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων, που αποτελούν ένα σύστημα, το οποίο καθορίζουν οι σχέσεις μεταξύ των μελών του.

Το σχίσμα αποτελεί την ακρότατη μορφή ρήξης των σχέσεων των μελών της Εκκλησίας, με τεράστιες συνέπειες στη ζωή όλων. Σοβαρή συνέπεια είναι η έλλειψη επικοινωνίας και η προοδευτική αποξένωση, καθώς και η πιθανότητα σύγκρουσης μεταξύ των μελών των Εκκλησιών, που διακόπτουν την επικοινωνία και την ουσιαστική σχέση μεταξύ τους.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να αναφερθεί:

- **Σε ιστορικά γεγονότα.** Η έννοια της αλληλεπίδρασης είναι κυρίαρχη στο μάθημα της Ιστορίας, καθώς η αμοιβαιότητα των σχέσεων των μελών μιας κοινωνίας καθορίζει την εξέλιξη και την ιστορική πορεία της. Το σχίσμα των Εκκλησιών είχε τεράστιες ιστορικές συνέπειες για την εξέλιξη των κρατών-αυτοκρατοριών εκείνης της εποχής. Η κατάδειξη των βαθύτερων αιτιών και ο εντοπισμός και η αξιολόγηση των συνεπειών του σχίσματος δεν είναι εφικτά χωρίς την αναφορά στις αντίστοιχες ιστορικές συνθήκες.
- **Στην Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή.** Οι έννοιες της αλληλεπίδρασης και της επικοινωνίας των μελών μιας κοινωνίας μπορούν να διερευνηθούν και να αξιολογηθούν με αντίστοιχες αναφορές σε θέματα Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να συγκεντρώσει δημοσιεύματα του Τύπου ή άλλα γραπτά κείμενα που αναφέρονται στο θέμα του σύγχρονου διαλόγου των Εκκλησιών. Στη συνέχεια αφού τα παρουσιάσει στην τάξη μπορεί να προκαλέσει συζήτηση για το Σχίσμα και τη σπουδαιότητα της άρσης του.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Οι μαθητές μπορούν, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, να συγκεντρώσουν πληροφορίες για σύγχρονα περιστατικά θρησκευτικών συγκρούσεων, να διερευνήσουν τα βαθύτερα αίτια των συγκρούσεων αυτών και να αξιολογήσουν τις συνέπειές τους.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Στην πρώτη ερώτηση οι μαθητές θα πρέπει να ανατρέξουν σε άλλα σχολικά μαθήματα, σε εγκυκλοπαίδειες ή σε δικτυακούς τόπους, για να συγκεντρώσουν πληροφορίες. Η ανάλυση των συνεπειών του Σχίσματος απαιτεί κριτική ικανότητα και τη συνδρομή γνώσεων που έχει αποκομίσει ο μαθητής από μαθήματα όπως, η Ιστορία και η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή. Η ερώτηση θα πρέπει ν' αναπτυχθεί διαθεματικά.
2. Μιχαήλ Κηρουλάριος - πάπας Λέων Θ΄
σύγχρονες προσπάθειες - άρση αναθεμάτων
Εκκλησία της Κορίνθου - απόστολος Παύλος
1054 - οριστικό σχίσμα
πάπας Νικόλαος Α΄ - Φώτιος
3. Οι μαθητές θα πρέπει να συγκεντρώσουν πληροφορίες για τον Οικουμενικό Διάλογο και επαγωγικά να αξιολογήσουν το διάλογο ως μέσο επίλυσης των διαφορών. Επίσης θα πρέπει να είναι σε θέση να προτείνουν μέτρα για την επίλυση των προβλημάτων που δημιουργούν οι θρησκευτικές συγκρούσεις.
4. Οι μαθητές με τη βοήθεια των γνώσεων που έχουν αποκτήσει και από άλλα μαθήματα, όπως επίσης και με τη συνδρομή των καθημερινών τους εμπειριών,

μπορούν να επισημάνουν τα προβλήματα που δημιουργούνται από τη διάσπαση της ενότητας των χριστιανών. Η προσπάθεια των χριστιανών στην καθημερινή τους ζωή πρέπει να είναι η επικοινωνία και η αλληλοκατανόηση, χωρίς να αθετείται η παράδοση και η πίστη της Εκκλησίας μας.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Βούλγαρης Χ., *νέα Θεώρησις των ερίδων της αποστολικής Εκκλησίας της Κορίνθου και των εν αυτή αντιπάλων του Αποστόλου Παύλου*. Ανακοίνωση στην Ακαδημία Αθηνών, Αθήναι 1983.
- Μασσούκας Ν., *Οικουμενική Κίνηση*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1985.
- Φειδάς Β., *Εκκλησιαστική Ιστορία Β΄. Από την Εικονομαχία μέχρι τη Μεταρρύθμιση*, Αθήνα 2002.
- www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/relations/
- [www.ec-patr.gr/admin/apofasis /](http://www.ec-patr.gr/admin/apofasis/)

18. Οι αιρέσεις νοθεύουν την αλήθεια

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αντιληφθούν γιατί οι αιρέσεις διαστρέφουν την ορθή διδασκαλία και δημιουργούν προβλήματα στη ζωή των πιστών.
- Να γνωρίσουν τις μεγάλες αιρέσεις που προκάλεσαν ταραχές στη ζωή της Εκκλησίας.
- Να κατανοήσουν γιατί η πίστη στην ορθή δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας είναι απαραίτητη για τη σωτηρία μας.

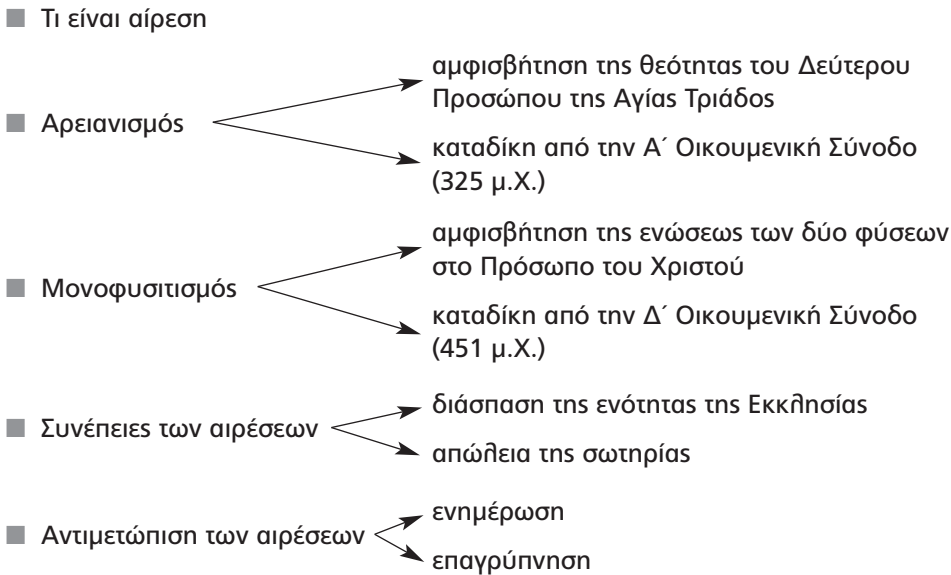
Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να πληροφορηθούν για τα μέσα διάδοσης των αιρετικών δοξασιών και για τους τρόπους αντιμετώπισης αυτών.
- Να είναι σε θέση να διακρίνουν την αλληλεξάρτηση ορθής πίστης και σωτηρίας.
- Να εντοπίσουν τις επιπτώσεις που έχουν οι αιρετικές δοξασίες στην ενότητα της κοινωνίας μας.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας



Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Η λέξη αίρεση παράγεται από το ρήμα αιρούμαι (=εκλέγω, προτιμώ) και σημαίνει την εκλογή, την προτίμηση. Η λέξη χρησιμοποιείται στην Καινή Διαθήκη με την έννοια της ιδιαίτερης θρησκευτικής ομάδας, της ετεροδιδασκαλίας ή ακόμα και της έριδας. Η ετεροδιδασκαλία τείνει να υποκαταστήσει την ορθή διδασκαλία. Η συνειδητή αυτή παραποίηση των αληθειών της πίστης από κάποια μέλη της Εκκλησίας αποτελεί βεβήλωση και απόρριψη της εκκλησιαστικής Παράδοσης, βησασφημία κατά του Αγίου Πνεύματος και αποκοπή από το σώμα της Εκκλησίας.

Ο Άρειος, πρεσβύτερος στην Αλεξάνδρεια, διακήρυξε ότι ο Υιός του Θεού δεν είναι ομοούσιος με τον Πατέρα. Η κακοδοξία αυτή δημιούργησε αναστάτωση στο εκκλησιαστικό σώμα. Γι' αυτό κρίθηκε αναγκαίο να αντιμετωπιστεί η κατάσταση με τη σύγκληση της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου. Το Μάιο του 325 μ.Χ. στη Νίκαια ο Μέγας Κωνσταντίνος κήρυξε την έναρξη των εργασιών της Συνόδου, θεμελιώνοντας έτσι μια πρακτική, που θα συνεχιζόταν και από τους υπόλοιπους αυτοκράτορες. Κατά τη διάρκεια της Συνόδου συντάχθηκαν τα επτά πρώτα άρθρα του Συμβόλιου της Πίστεως.

Για να αντιμετωπιστεί η αίρεση του μονοφυσιτισμού συγκλήθηκε από τον αυτοκράτορα Μαρκιανό το 451 μ.Χ. στη Χαλκηδόνα η Δ΄ Οικουμενική Σύνοδος. Ο όρος της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου αναγνώριζε «έναν... Ίησοῦν Χριστόν... Θεόν ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς... ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον...». Ὅσοι δεν αποδέχτηκαν τον όρο της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου αποσχίστηκαν από την Εκκλησία και αποτέλεσαν τους λεγόμενους Αντιαληκδόσιους, οι οποίοι υπάρχουν μέχρι σήμερα και είναι οι Κόπτες της Αιγύπτου, οι Αρμένιοι, οι Αιθίοπες, η εκκλησία του Θωμά του Μαθαμπάρ στην Ινδία και η Συροιακωβιτική εκκλησία.

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Οι μαθητές θα πρέπει στη συγκεκριμένη ενότητα να εστιάσουν στις έννοιες της αλληλεπίδρασης και του συστήματος, μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων. Οι αιρέσεις διασπούν την ενότητα του λαού του Θεού και γενικότερα επηρεάζουν αρνητικά την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων.

Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να αναφερθεί:

- *Στο μάθημα της Ιστορίας.* Οι αιρέσεις αποτελούσαν πάντοτε αιτία συγκρούσεων και μεταβολών, που επηρέαζαν όχι μόνο την κοινωνική αλλά και την πολιτική ζωή. Οι μεγάλες αιρέσεις την εποχή της βυζαντινής αυτοκρατορίας είχαν ολέθριες συνέπειες στην ενότητα της αυτοκρατορίας και η ανάμειξη των αυτοκρατόρων άλλοτε βοηθούσε στην επίλυση των προβλημάτων που δημιουργούσαν οι αιρέσεις, ενώ άλλοτε βάθαινε το χάσμα μεταξύ της Ορθόδοξης Εκκλησίας και των αιρετικών καθώς και πολιτικές σκοπιμότητες υπαγόρευαν την προστασία των αιρετικών, και την αποδοχή των αντίστοιχων αιρετικών δοξασιών.
- *Σε θέματα καθημερινής ζωής.* Είναι ορατή η δυσαρμονία των σχέσεων που προκαλείται από τις θρησκευτικές συγκρούσεις, αλλά και οι ολέθριες επιπτώσεις που έχουν οι αιρετικές δοξασίες, οι οποίες οδηγούν τα μέλη των κοινοτήτων τους σε απίστευτες πολλές φορές ακρότητες.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να παρουσιάσουν μια μεγάλη αίρεση, που αναπτύχθηκε στο παρελθόν (π.χ. εικονομαχία) και δημιούργησε σοβαρά προβλήματα μεταξύ των χριστιανών, απειλώντας την ενότητα της Εκκλησίας.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Οι μαθητές μπορούν να συγκεντρώσουν πληροφορίες για σύγχρονες αιρέσεις και, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, να συζητήσουν για τις αρνητικές επιπτώσεις που έχουν αυτές οι δοξασίες στην ενότητα της Εκκλησίας και στη ζωή των πιστών.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Ο μαθητής μπορεί να αναζητήσει πληροφορίες στη βιβλιογραφία που προτείνουμε για τον εκπαιδευτικό και στο διαδίκτυο. Έχει μεγάλη σημασία στη συγκεκριμένη ερώτηση η επισήμανση των συνεπειών των αιρέσεων και η ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας του μαθητή.
2. Η ερώτηση θα πρέπει να αναπτυχθεί διαθεματικά. Ο μαθητής καλείται να εντοπίσει την άμεση σχέση που έχουν τα μέλη μιας κοινωνίας, μια σχέση αλληλε-

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

- πίδρασης. Επίσης ο μαθητής θα πρέπει να αντιληφθεί ότι μέσα σε ένα κοινωνικό σύστημα μια θρησκευτική διαμάχη έχει ανυπολόγιστες συνέπειες στην πολιτική και κοινωνική ανάπτυξη, όπως και στην καθημερινή ζωή. Η θεματική θα πρέπει να αναπτυχθεί συγχρονικά και διαχρονικά.
3. Κατά το Μ. Βασίλειο το σχίσμα αφορά ζητήματα εκκλησιαστικά και είναι «ιάσιμο», μπορεί δηλαδή να θεραπευτεί και να αποκατασταθεί η ενότητα της Εκκλησίας. Η αίρεση όμως, όταν είναι συνειδητή παραποίηση της αλήθειας που αποκάλυψε ο Θεός, οδηγεί σε αποκοπή από το σώμα της Εκκλησίας και σε απώλεια της σωτηρίας.
 4. Λάθος, Σωστό, Σωστό, Λάθος.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Αλεβιζόπουλος Α., *Εγχειρίδιο αιρέσεων και παραχριστιανικών ομάδων*, εκδ. Ι.Μ. Νικοπόλεως και Πρεβέζης, Πρέβεζα 1991.
- Αλεβιζόπουλος Α., *Νεοφανείς Αιρέσεις, Καταστροφικές Λατρείες στο φως της Ορθόδοξης*, εκδ. Διάλογος, Αθήνα 1995.
- Γιαννόπουλος Β., *Σύγχρονες αιρέσεις, Α΄: Χιλιαστικές αιρέσεις*, Αθήνα 1989.
- Σκουτέρης Κ., *Ιστορία Δογμάτων*, τόμ. Β΄, Αθήνα 2004.
- Φειδάς Β., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, Αθήνα 2002.
- www.hyper.gr/makthes/951031/51031e00

19. Οι Σύνοδοι της Εκκλησίας μεριμνούν για τη διάσωση της χριστιανικής αλήθειας

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα και τη σημασία του θεσμού των Συνόδων για την αλήθεια και τη ζωή της Εκκλησίας.
- Να αντιληφθούν επίσης τη σημασία του συνοδικού τρόπου λήψης των αποφάσεων της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας και να κατανοήσουν έτσι καλύτερα τα αίτια της απόρριψης του παπικού πρωτείου και αλήθτους.
- Να κατανοήσουν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την αποδοχή των όρων μιας Οικουμενικής Συνόδου.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αντιληφθούν την καθολικότητα της αλήθειας της Εκκλησίας (σε χώρο και χρόνο).
- Να επισημάνουν την αναγκαιότητα λήψης αποφάσεων για την αντιμετώπιση των αιρετικών δοξασιών.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Η αντιμετώπιση προβλημάτων για ζητήματα πίστης από Συνόδους
- Οι εργασίες της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου
- Το κριτήριο για τα θεμελιώδη ζητήματα πίστης
- Η Σύνοδος είναι βασικός θεσμός της Εκκλησίας
 - συγκαλείται για να αντιμετωπισθεί ένα σοβαρό δογματικό ζήτημα
 - οι αποφάσεις της λαμβάνονται με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος
 - οι «Όροι» της αποτελούν διασάφηση της πίστης και όχι εισαγωγή νέων αληθειών

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Οι μαθητές θα πρέπει στη συγκεκριμένη ενότητα να αντιληφθούν την έννοια του συστήματος, το οποίο λειτουργεί με κάποιους κανόνες, που οφείλουν να γίνονται αποδεκτοί. Οι κανόνες αυτοί δεν αφορούν μόνο το τυπικό μέρος της λήψης των αποφάσεων (Συνοδικό σύστημα), αλλά είναι και ουσιαστικής και καθοριστικής σημασίας, καθώς η λήψη των αποφάσεων αναφέρεται σε αλήθειες της πίστης μας, που συνδέονται άμεσα με τη σωτηρία μας.

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων σε ζητήματα πίστης, λειτουργεί στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης, καθώς οι αποφάσεις αυτές κρίνονται από το πλήρωμα της Εκκλησίας, που είτε τις αποδέχεται είτε τις αποδοκιμάζει.

60

Ο εκπαιδευτικός επίσης μπορεί να αναφερθεί:

- *Στα Μαθηματικά.* Η έννοια του συστήματος εμφανίζεται κυρίως στα Μαθηματικά, όπου ο μαθητής αναγνωρίζει και αντιλαμβάνεται την αξία των κανόνων που υπάρχουν και εφαρμόζονται στα διάφορα συστήματα. Οι κανόνες αυτοί βοηθούν στις επικοινωνιακές καταστάσεις ακόμα και στην απλή καθημερινή ζωή. Κατ' αναλογία και το «σύστημα», μέσα στο οποίο λειτουργεί η Εκκλησία μας, διέπεται από κανόνες που βοηθούν στην εύρυθμη λειτουργία του.
- *Σε θέματα Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.* Η σημασία του συστήματος, στο πλαίσιο των σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων των μελών μιας κοινωνίας, είναι εμφανής σε θέματα Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής. Η συλλογική και συνοδική αντιμετώπιση των αιρέσεων διέσωσε την ενότητα της Εκκλησίας και επιβεβαίωσε την πιστότητά της στην αλήθεια της πίστης μας.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Οι μαθητές μπορούν να συγκεντρώσουν πληροφορίες για τις Οικουμενικές Συνόδους και, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, να δημιουργήσουν έναν πίνακα με χρονολογίες, αιρέσεις, αποφάσεις κ.λπ. των Συνόδων αυτών.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Οι μαθητές, με τη βοήθεια του δασκάλου τους, έχουν τη δυνατότητα να αναζητήσουν στα πρακτικά της Συνόδου, σε κείμενα των Πατέρων της Εκκλησίας, σε ιστορικές πηγές (βλ. Βιβλιογραφία, εγκυκλοπαίδειες κ.λπ.), πληροφορίες για τις εργασίες και τις αποφάσεις της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου. Αφού προετοιμαστούν κατάλληλα, μπορούν να χωριστούν σε ομάδες, οι οποίες θα αναλάβουν να παρουσιάσουν στην τάξη κάποιες από τις απόψεις των ορθοδόξων, και κάποιες από τις απόψεις των αιρετικών με συντομιστή ένα μαθητή.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Ο μαθητής καλείται να συνδέσει τις νεοαποκτηθείσες γνώσεις του με γνώσεις προηγούμενων διδακτικών ενοτήτων. Η συμμετοχή όλων, κληρικών και λαϊκών στις εργασίες των Συνόδων και ο τρόπος λήψης αποφάσεων αποκαλύπτει τη διαφορά της Ορθόδοξης Εκκλησίας από την αντίστοιχη πρακτική της Ρωμαιοκαθολικής.
2. Ο μαθητής μπορεί να αναφερθεί στην Εκκλησία του Δήμου, αλλιά και σε άλλα πολιτειακά σχήματα που γνωρίζει από την ιστορία. Η ερώτηση θα αναπτυχθεί διαθεματικά.
3. Ο μαθητής θα πρέπει να αναφερθεί: α) στις Συνόδους, όπου η διατύπωση του δόγματος γίνεται από τους θεοφόρους Πατέρες με τη φωτισμό του Αγίου Πνεύματος β) στις αιρέσεις, που εισάγουν όρους και νέες διδασκαλίες, ξένες προς την αλήθεια της Εκκλησίας μας, διδασκαλίες που αποτελούν ανθρώπινες επινοήσεις.
4. Η σύγκληση Συνόδων αποτελεί ένα ουσιαστικό γνώρισμα της ζωής και της δομής της Εκκλησίας μας και μαρτυρεί για τη δυναμική παρουσία του Αγίου Πνεύματος στην αποσαφήνιση και διασφάλιση των σωτηριωδών αληθειών της πίστης μας.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Ζηζιούλας Ι., (νυν Μητροπολίτης Περγάμου), «Ο Συνοδικός θεσμός: ιστορικά, εκκλησιαστικά και κανονικά προβλήματα», *Τιμητικός τόμος επί τη 25ετηρίδι του Μητροπολίτου Κίτρους Βαρνάβα*, Αθήνα 1980, 163-190.
- Μπτσόπουλος Ν., *Ο Όρος της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου και η άρνησις αυτού υπό των σημερινών Αντιαθηκηνίων*, Αθήνα 1992.
- Παπαδόπουλος Στ., *Αθανάσιος ο Μέγας και η Θεολογία της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου*, Αθήνα 1980.
- Φειδάς Β., *Εκκλησιαστική Ιστορία Β΄. Από την Εικονομαχία μέχρι τη Μεταρρύθμιση*, Αθήνα 2002.
- www.ecclesia.gr/greek/archbishop/ekklesia/introsynod.html#sel3

20. Η αποσαφήνιση της αλήθειας για τις εικόνες

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αντιληφθούν ότι, όταν από εκδηλώσεις ευσεβείας λείπει η σωστή και θεμελιωμένη γνώση, τότε είναι δυνατόν να προκληθούν στην εκκλησιαστική κοινότητα περιπέτειες με βαρύ τίμημα.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να κατανοήσουν ότι στην Ορθόδοξη Εκκλησία οι εικόνες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη λατρευτική ζωή.
- Να αντιληφθούν ότι οι εικόνες εκφράζουν τα δόγματα της Εκκλησίας, τη θεολογία της και την πνευματικότητά της.
- Επίσης να αντιληφθούν ότι η Εκκλησία, ως θεανθρώπινος οργανισμός, αντέχει τον οποιοδήποτε κλυδωνισμό.
- Να έρθουν σε επαφή για άλλη μια φορά με τη χριστιανική τέχνη και τον πολιτισμό της Ορθοδοξίας.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Η Εκκλησία βρίσκεται αντιμέτωπη στην ιστορική της πορεία με ποικίλα εμπόδια και δυσκολίες.
- Η προσκύνηση των εικόνων αποτελεί αρχαία παράδοση της Εκκλησίας.
- Περίοδος Εικονομαχίας
 - οι αντιλήψεις των Εικονομάχων ήταν ξένες προς τη μακραίωνη παράδοση της Εκκλησίας
 - Α΄ και Β΄ περίοδοι της Εικονομαχίας
- Η Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος και η προσκύνηση των εικόνων
 - τιμή και προσκύνηση του εικονιζόμενου προσώπου
 - το πρόσωπο του Χριστού εικονίζεται, αφού ο Υιός προσέλαβε την ανθρώπινη φύση
 - οι εικόνες είναι ισότιμες με το Ευαγγέλιο, το σταυρό και τα λείψανα των Αγίων
 - οι εικόνες παιδαγωγούν και διδάσκουν
- Η «Κυριακή της Ορθοδοξίας» και η σημασία των εικόνων στην εποχή μας

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να εστιάσει το ενδιαφέρον των μαθητών στην αποσαφήνιση της αλήθειας για τις εικόνες με αφορμή τη σκληρή δοκιμασία της Εκκλησίας από την Εικονομαχία. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αντιληφθούν οι μαθητές ότι η εικόνα δεν είναι ένα αντικείμενο που μας προσφέρει κάποια αισθητική απόλαυση ή μας κινεί την επιστημονική περιέργεια, αλλά περιέχει βαθύτερες θεολογικές έννοιες. Οι εικόνες, ενταγμένες στη λατρευτική ζωή της Εκκλησίας, παριστάνουν κυρίως την πραγματικότητα της Βασιλείας του Θεού. Με την αγιογραφία η Εκκλησία διηγείται τους βίους των Αγίων, δείχνει ιερές και αγιασμένες μορφές και γενικότερα κάνει το περιεχόμενο της πίστης μας ορατό με σύμβολα, παραστάσεις και πνευματικά μηνύματα.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να αναφερθεί:

- *Στο μάθημα της Ιστορίας.* Αρκετά ιστορικά γεγονότα της εποχής των διωγμών (τρεις πρώτοι αιώνες μ.Χ.), της Εικονομαχίας (8ος – 9ος αιώνας μ.Χ.) περιγράφουν τις ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες, μέσα στις οποίες αναπτύχθηκε η Εκκλησία και εδραιώθηκε η πίστη των χριστιανών.
- *Σε θέματα Τέχνης.* Ο εκπαιδευτικός διαθέτει ένα εύρος εποπτικού υλικού από την παλαιοχριστιανική τέχνη, που γεννήθηκε στις κατακόμβες υπό την επίδραση παλαιότερων μορφών τέχνης και νέων πεποιθήσεων, τη Βυζαντινή και τη Μεταβυζαντινή τέχνη, μέχρι και τη σύγχρονη ορθόδοξη αγιογραφία. Επίσης, μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές του να γνωρίσουν τα τέσσερα είδη χριστιανικής ζωγραφικής με κριτήριο τη χρησιμοποιούμενη τεχνική και το υλικό πάνω στο οποίο φιλοτεχνούνται (φορητές εικόνες, τοιχογραφίες, μωσαϊκά ή ψηφιδωτά και μικρογραφίες).
- *Στην καθημερινή ζωή.* Κατά τη διάρκεια μικρών ή μεγάλων συγκρούσεων, αρκετοί άνθρωποι βιώνουν έντονα τη βιαιότητα, με την οποία μεμονωμένα άτομα ή κοινωνικές ομάδες που κατέχουν την εξουσία προσπαθούν να επιβληθούν.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Συνδέοντας το μάθημα των Θρησκευτικών με τα Εικαστικά, ο εκπαιδευτικός έχει επίσης τη δυνατότητα να προσκαλέσει στην τάξη κάποιον αγιογράφο, ο οποίος θα μιλήσει στους μαθητές για την τέχνη και την τεχνική του, για τα εργαλεία και τα υλικά που χρησιμοποιεί, για τα στάδια κατασκευής μιας φορητής εικόνας κ.λπ.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Ο εκπαιδευτικός μπορεί, με αφορμή την επίσκεψη σε έναν ναό, να αναφερθεί στη θέση των εικόνων και στους αγιογραφικούς κύκλους, καθώς και στο θεολογικό μήνυμα των εικόνων και της χριστιανικής τέχνης γενικότερα.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Οι σωστές απαντήσεις είναι: α) Σωστό, β) Σωστό, γ) Λάθος, δ) Λάθος, ε) Σωστό, στ) Λάθος
2. Με βάση το κείμενο της ενότητας και τη διδασκαλία του ο μαθητής μπορεί σε ένα σύντομο κείμενο να αναφερθεί: α) στη λειτουργία των εικόνων ως γλώσσας που εκφράζει τα δόγματα και τη διδασκαλία της Εκκλησίας, β) στη σύνδεση των εικόνων με τη πατρευτική ζωή της Εκκλησίας και την καθημερινή ζωή των πιστών, γ) στην παιδαγωγική αξία των εικόνων.
3. Είναι σημαντικό να προσπαθήσουν οι μαθητές να εξηγήσουν γιατί η υπέρβαση δύσκολων καταστάσεων σφυρηλατεί το χαρακτήρα και τους κάνει δυνατότερους.
4. Για την παρουσίαση αυτών των ειδών της ορθόδοξης αγιογραφίας οι μαθητές μπορούν να ανατρέξουν σε εγκυκλοπαίδειες τέχνης, σε περιοδικά, στο διαδίκτυο κ.λπ. Ο σκοπός της άσκησης είναι να αυτενεργήσουν και να γνωρίσουν σε μεγαλύτερο βάθος την ορθόδοξη εικόνα και τη σημασία της.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Αντουράκης Γ., *Ζωγραφική βυζαντινή και μεταβυζαντινή*, εκδ. Γ. Γκέλημπεσης, Αθήνα 2003.
- Γιαννής Ευ., «Η ορθόδοξη εικόνα στα νέα σχολικά εγχειρίδια Θρησκευτικών του Δημοτικού», *Μακεδόν*, 3 (Άνοιξη 1997), 11-18.
- Ζήσης Θ., *Οι εικόνες στην Ορθόδοξη Εκκλησία*, εκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1995.
- Ζωγραφίδης Γ., *Βυζαντινή φιλοσοφία της εικόνας*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.
- Κόντογλου Φ., *Η Πονεμένη Ρωμισσύνη*, εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1989.
- Κόρδης Γ., *Ιεροτύπως. Η εικονολογία του ι. Φωτίου και η τέχνη της μπεικονομαχικής περιόδου*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2002.
- Νικολάου Σ., *Η σημασία της εικόνας στο μυστήριο της οικονομίας*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1992.
- Ουσπένσκυ Λ., *Η Θεολογία της εικόνας στην ορθόδοξη Εκκλησία*, μτφρ. Σπ. Μαρίνη, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1998.
- Σιώτης Μ., *Ιστορία και θεολογία των ιερών εικόνων*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 1990.
- www.eikastikon.gr (Στο δικτυακό τόπο Eikastikon του διαδικτυακού πολιτιστικού κέντρου Artopos της Εκκλησίας της Ελλάδος υπάρχει σχετική ενότητα με αντιπροσωπευτικά δείγματα της χριστιανικής ζωγραφικής τέχνης).
- <http://www.culture.gr> (στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Πολιτισμού προβάλλονται οι Θησαυροί του Αγίου Όρους, συλλογές εικόνων από βυζαντινά μουσεία κ.λπ.).

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

21. Το Σύμβολο της Πίστεως: Βασικές αλήθειες με λίγα λόγια

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να έχουν τη δυνατότητα να εξηγήσουν γιατί το Σύμβολο της Πίστεως το σέβονται, το μελετούν και το απαγγέλλουν σχεδόν όλοι οι χριστιανοί του κόσμου.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αντιληφθούν τη σπουδαιότητα των δογματικών αληθειών της Εκκλησίας μας.
- Να κατανοήσουν επίσης ότι μέσα στην Εκκλησία διατηρείται ανόθευτη η αλήθεια του Χριστού.
- Να μελετήσουν και να προσεγγίσουν ερμηνευτικά τα άρθρα του «Πιστεύω».

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Το Σύμβολο της Πίστεως περιέχει τις βασικότερες αλήθειες της Εκκλησίας
- Το «Πιστεύω»
 - διατυπώθηκε από τις δύο πρώτες Οικουμενικές Συνόδους
 - εκφράζει την κοινή πίστη των χριστιανών
 - συνδέεται με τη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας
 - χαράσσει το όριο μεταξύ αλήθειας και πλάνης

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

65

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Με βάση την παραπάνω ενότητα οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να κατανοήσουν ότι με το Σύμβολο της Πίστεως οι χριστιανοί μπορούν να διατυπώσουν τις βασικές αλήθειες της Εκκλησίας. Μπορούν επίσης να καταλάβουν ότι το Σύμβολο της Πίστεως συνδέει τους χριστιανούς, οι οποίοι συνυπάρχουν μέσα στο σώμα της Εκκλησίας και ότι οι βασικές αλήθειες της πίστης μας παραμένουν αναλλοίωτες στο χώρο και στο χρόνο, καθορίζοντας τη ζωή των πιστών. Άλλωστε η αυθεντία των δογματικών διατυπώσεων δεν εξαρτάται από τη χρονολογία τους, αλλά αποκλειστικά από τη συμφωνία τους με την πίστη και την παράδοση της Εκκλησίας.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επιπλέον να αναφερθεί:

- *Στο μάθημα της Ιστορίας.* Στην ιστορική πορεία της Εκκλησίας το Σύμβολο της Πίστεως αποτέλεσε βασικό ενοποιητικό παράγοντα μεταξύ των χριστιανών. Κάθε δογματική διακήρυξη στο πέρασμα των αιώνων στηρίχθηκε πάντοτε με αναφορές στην Αγία Γραφή, στην Ιερά Παράδοση και στη λειτουργική εμπειρία. Η παραχάραξη του Συμβόλου της Πίστεως είναι συνδεδεμένη με την αίρεση.
- *Σε θέματα καθημερινής ζωής.* Στην καθημερινή ζωή των μελών της Εκκλησίας, όπου το Σύμβολο της Πίστεως δίνει σταθερό προσανατολισμό έκφρασης της πίστης και μετοχής στην αλήθεια.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναθέσει στους μαθητές να ανατρέξουν στη βιβλιοθήκη του σχολείου, της κοινότητας ή του σπιτιού τους αλλιά και στο διαδίκτυο και να συλλέξουν αντίγραφα βυζαντινών εικόνων. Στη συνέχεια, όταν τις φέρουν στην τάξη, με τη βοήθεια του δασκάλου τους, να καταγράψουν τις αλήθειες της πίστης που περιέχονται σ' αυτές και να εντοπίσουν κάποιες από αυτές και στο «Πιστεύω».

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναθέσει σε μικρές ομάδες μαθητών να παρουσιάσουν στην τάξη το κάθε άρθρο του Συμβόλου της Πίστεως ξεχωριστά. Η παρουσίαση των 12 άρθρων του «Πιστεύω» μπορεί να συνοδεύεται από μία καλλιγραφική αποτύπωση, αλλιά και μία σχετική ορθόδοξη εικόνα που θα επιλέξουν οι μαθητές. Αφού ολοκληρωθεί η παρουσίαση όλων των άρθρων του «Πιστεύω» και βέβαια γίνει η σχετική συζήτηση στην τάξη, η συνολική εργασία των μαθητών μπορεί να αναρτηθεί στην αίθουσα διδασκαλίας.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Πιλάτος, Ιερέας, Σύνοδοι, Τριαδικός, Εκκλησία, Υιός, Ω.
2. άρθρο 1 στο Θεό Πατέρα
 άρθρο 2 στον Υιό
 άρθρο 3 στον Υιό
 άρθρο 4 στον Υιό
 άρθρο 5 στον Υιό
 άρθρο 6 στον Υιό
 άρθρο 7 στον Υιό
 άρθρο 8 στο Άγιο Πνεύμα
 άρθρο 9 στην Εκκλησία
 άρθρο 10 στο Άγιο Βάπτισμα
 άρθρο 11 στην Ανάσταση
 άρθρο 12 στην αιώνια ζωή
3. Ο μαθητής μπορεί να επαναφέρει στη μνήμη του το περιεχόμενο των άρθρων του Συμβόλου της Πίστεως, που αναφέρονται στον Υιό και να αντιληφθεί ότι συγκεκριμένα γεγονότα, που συνδέονται με τη σωτηρία του ανθρώπου.
4. Προτείνονται ως παραδείγματα οι προτάσεις: α) Το Σύμβολο της Πίστεως εκφράζει την αλήθεια και την αυθεντική πίστη της Εκκλησίας. β) Η Ανάσταση του Χριστού αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της σωτηρίας μας. γ) Το Βάπτισμα και η Θεία Ευχαριστία είναι δύο από τα βασικά μυστήρια της Εκκλησίας.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Γιαννόπουλος Β., *Οι Οικουμενικές Σύνοδοι και η διδασκαλία τους*, Αθήνα 1995.
- Σκουτέρης Κ., *Ιστορία Δογμάτων*, τ. Β', Αθήνα 2004.
- <http://www.patriarchate.org>
- <http://www.ecclesia.gr>

22. Στην Εκκλησία ζούμε την αδελφότητα

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να κατανοήσουν ότι στην εκκλησιαστική κοινότητα βαθαίνουν οι σχέσεις των μελών, όταν αυτά νιώθουν και συμπεριφέρονται ως αδέλφια.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να είναι σε θέση να αντιληφθούν ότι η Εκκλησία ως σώμα Χριστού είναι θεανθρώπινος οργανισμός.
- Να κατανοήσουν επίσης ότι στα μυστήρια της Εκκλησίας οικοδομείται και σφραγίζεται η αδελφότητα μεταξύ των ανθρώπων.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Η έννοια της αδελφότητας στη ζωή των χριστιανών
 - δεν υπάρχουν διακρίσεις
 - είμαστε όλοι παιδιά του Θεού
- Στην Εκκλησία, που είναι το σώμα του ζώντος Χριστού
 - συνδεόμαστε στενά μεταξύ μας με το σύνδεσμο της αγάπης
 - το υπέρτατο παράδειγμα ενότητας και αδελφότητας είναι η Αγία Τριάδα
 - στα μυστήρια της Εκκλησίας βιώνεται η αδελφότητα
- Εκκλησία: Οι εικόνες και οι αναλογίες που χρησιμοποιούνται στην Καινή Διαθήκη για να εκφράσουν τι είναι η Εκκλησία τονίζουν κατά τον ίδιο τρόπο την οργανική ενότητα του Χριστού και των πιστών. Μεταξύ αυτών η εικόνα του «Σώματος» είναι η πιο ισχυρή και εκφραστική
- Η αδελφότητα μεταξύ των ανθρώπων πρέπει να οικοδομείται καθημερινά

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Στη συγκεκριμένη ενότητα η έννοια του «συστήματος» είναι σημαντική. Η μυστική και βαθιά ένωση Χριστού και πιστών συνιστά το μυστήριο της Εκκλησίας. Αξίες όπως η φιλανθρωπία, η ισότητα, η δικαιοσύνη, η ταπείνωση και άλλες καθορίζουν την ενότητα ενός «συστήματος», που δεν είναι μόνο ανθρώπινη κοινότητα αλλά θεανθρώπινος οργανισμός. Είναι ευνόητο ότι η επικοινωνία, η αλληλεπίδραση, η ομοιότητα-διαφορά (η ιδιαίτερη και ξεχωριστή προσωπικότητα και τα ιδιαίτερα χαρίσματα του κάθε χριστιανού συμβάλλουν ακόμα περισσότερο στη βαθύτερη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ τους) αλλά και άλλες διαθεματικές έννοιες μπορούν να αναπτυχθούν στα πλαίσια αυτής της ενότητας.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να αναφερθεί:

- *Σε θέματα Τέχνης.* Η αδελφοσύνη και η αγάπη εκφράζονται ιδιαίτερα στη χριστιανική τέχνη. Η εικόνα της αμπέλου ή του Χριστού που επιτιμά τα κύματα, μπορούν να αποτελέσουν παραδείγματα που διδάσκουν την αδελφοσύνη και την ενότητα μέσα στο σώμα της Εκκλησίας.
- *Στην Ιστορία.* Η αδελφοσύνη διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στους κόλπους της Εκκλησίας μέχρι σήμερα. Μια πληθώρα ιστορικών γεγονότων μπορεί να χρησιμεύσει για να καταδειχθεί η σημασία της αδελφοσύνης όχι μόνο μεταξύ χριστιανών, αλλά και για όλους τους συνανθρώπους μας. Η συγκεκριμένη βοήθεια της Εκκλησίας της Ελλάδος, προκειμένου να διασωθούν χιλιάδες Ελληνο-Εβραίοι κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής (1941-1944), μπορεί να αποτελέσει ένα από τα αναρίθμητα παραδείγματα.
- *Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.* Η διαθεματική ανάπτυξη της ενότητας μπορεί να υπεισέλθει στο θέμα του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στη συμβολή του χριστιανισμού στη γέννηση και τη διάδοσή τους και στη διαφορά της χριστιανικής ελευθερίας από την ελευθερία, η οποία βρίσκεται στη βάση της ιδέας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η χριστιανική ελευθερία δεν είναι μία ασαφής και αφηρημένη έννοια, αλλά κάτι το οικείο και συγκεκριμένο για τους πιστούς, εφόσον αποτελεί γεγονός ζωής, εμπειρία και βιωμένη πραγματικότητα μέσα στην Εκκλησία.
- *Σε θέματα καθημερινής ζωής.* Η αδελφοσύνη μπορεί να αποτελέσει θεμέλιο, πάνω στο οποίο μπορούν να οικοδομηθούν βαθιές σχέσεις εμπιστοσύνης, εκτίμησης και αγάπης μεταξύ των ανθρώπων μέσα στον κυκεώνα των σύγχρονων προβλημάτων.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν οι ίδιοι το υλικό για τη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα. Με την προτροπή του εκπαιδευτικού μπορούν να ορ-

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

γνώσουν μια μαθητική παράσταση με θέμα την αδελφοσύνη. Τα αποτελέσματα αυτής της παράστασης μπορούν να αξιοποιηθούν πολυεπίπεδα.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Ο εκπαιδευτικός μπορεί, με αφορμή μια φιλανθρωπική δραστηριότητα του σχολείου, να διδάξει την παραπάνω ενότητα, ενθαρρύνοντας τους μαθητές του να αναπτύξουν συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, έτσι ώστε να καταδειχθεί η επικαιρότητα του μηνύματος του Ευαγγελίου και η αξία του «πολιτισμού της αλληλεγγύης».

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Η σωστή αντιστοιχία των λέξεων είναι η εξής: αδελφός – συνάνθρωπος, Σώμα Χριστού – Εκκλησία, Καινή Διαθήκη – λόγος του Θεού, Αγία Τριάδα – τέλεια ενότητα, Θεία Ευχαριστία – μυστήριο, αγάπη – αδελφοσύνη.
2. Οι μαθητές θα μπορούσαν να αναφερθούν σε θέματα που αφορούν την παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών (παιδική εργασία, παιδιά των φαναριών, εξαθλίωση των παιδιών σε χώρες του τρίτου κόσμου κ.λπ.), ή σε περιπτώσεις πολεμικών συγκρούσεων, όπου η δικαιοσύνη και η ελευθερία καταπατώνται και περιορίζονται δραματικά. Στη συνέχεια οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να καταθέσουν τις προτάσεις ή τις σκέψεις τους, έτσι ώστε να προβληματιστούν και να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τόσο πολλοί συνάνθρωποί μας.
3. Με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού οι μαθητές μπορούν να γνωρίσουν το φιλανθρωπικό έργο της Εκκλησίας και να αφηنيστούν, συνειδητοποιώντας τις δικές τους δυνατότητες προσφοράς ως ενεργά μέλη της.
4. Διάφορες περιπτώσεις αλληλεγγύης μεταξύ των ανθρώπων στην καθημερινή μας ζωή μπορούν να γίνουν παράδειγμα αληθινής χριστιανικής αδελφοσύνης για τους μαθητές.
5. Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν συνθέσεις, που θα περιέχουν εικόνες, αφίσες, σκίτσα ανθρώπων από άλλες χώρες, φυλές και εθνότητες και στη συνέχεια να διακοσμήσουν μ' αυτές την τάξη.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Γιαννουλάτος Α., (νυν Αρχιεπίσκοπος Αθηνών), *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία. Μελετήματα Ορθόδοξου προβληματισμού*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2000.
- Δελικωσταντής Κ., *Τα δικαιώματα του ανθρώπου. Δυτικό ιδεολόγημα ή οικουμενικό ήθος;*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
- *Ενορία. Προς μια νέα ανακάλυψή της*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα χ.χρ.
- Νησιώτης, Ν., *Από την ύπαρξη στη συνύπαρξη, Κοινωνία – τεχνολογία – θρησκεία*, εκδ. Μαΐστρος, Αθήνα 2004.
- Φλωρόφσκυ, Γ., *Το Σώμα του ζώντος Χριστού. Μια ορθόδοξη ερμηνεία της Εκκλησίας*, μτφρ. Ι. Παπαδόπουλου, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1999.
- <http://www.unicef.gr>
- <http://www.acionaid.gr>
- <http://solidarity.gr>

23. Η αλήθεια είναι φως

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αιτιολογήσουν μέσα από βιβλικά κείμενα, γιατί η αλήθεια χαρακτηρίζεται ως φως.

Επιμέρους στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να ασκηθούν, ώστε βαθμδόν να είναι σε θέση να μελετούν και άλλα σύμβολα που σχετίζονται με αλήθειες της ζωής.
- Να αξιολογήσουν την ιδιαίτερη σπουδαιότητα του φωτός και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται από άλλες επιστήμες και τέχνες.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Ο άνθρωπος δεν μπορεί να «ζήσει» χωρίς το φως του Χριστού.
- Ο Χριστός φωτίζει
 - η θεραπεία του τυφλού
 - η πορεία προς Εμμαούς
- Οι Πατέρες και οι Άγιοι της Εκκλησίας ως φωστήρες της οικουμένης

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Εκτός από τα περιστατικά της θεραπείας του τυφλού (Ιωάν. 9, 1-38) και της πορείας προς Εμμαούς (Λουκ. 24, 13-31), ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναφερθεί στη Μεταμόρφωση του Χριστού στο όρος Θαβώρ, όπου τα ενδύματα του Ιησού γίνονται «στίλβοντα, λευκά λίαν ως χιών, οἷα γναφεύς ἐπί τῆς γῆς οὐ δύναται οὕτω λευκάναι» (Μάρκ. 9,3). Οι μαθητές, βλέποντας το μεταμορφωμένο Χριστό και το θείο φως με το οποίο περιβάλλεται, νιώθουν πως ήδη έχουν εισέλθει σε μία νέα πραγματικότητα, τόσο όμορφη και θελητική, που ο Πέτρος κάνει λόγο για μόνιμη εγκατάσταση στο Θαβώρ.

Μπορεί επίσης να γίνει αναφορά στους Αγίους της Εκκλησίας μας, οι οποίοι μετέχουν στο άκτιστο φως του Θεού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η διήγηση του Γρηγορίου του Θεολόγου, ο οποίος, όπως αναφέρει, κατά τη διάρκεια της συνάσκησής του με το Μέγα Βασίλειο έβλεπε συχνά τα βράδια ένα φως να ξεπηδά. Ένα βράδυ αναζήτησε την πηγή από την οποία ερχόταν το φως. Διαπίστωσε τότε, ότι εκείνο το φως ερχόταν από τη σπηλιά, όπου ζούσε ο φίλος του Βασίλειος. Πλησίασε και είδε το Βασίλειο να προσεύχεται και το φως να τον περιλούζει. Ο ίδιος ο Βασίλειος έλαμπε μέσα στη νύχτα σαν ήλιος. Στα χρόνια που ακολούθησαν και ο ίδιος ο Γρηγόριος δεν άργησε να γίνει και αυτός πηγή φωτός (Γρηγορίου Θεολόγου, Eis τον Μέγαν Βασίλειον Επιτάφιος, PG 36, 493-605).

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

- Με βάση τα αποσπάσματα και τα τροπάρια που περιέχονται στο κείμενο της διδακτικής ενότητας, οι μαθητές μπορούν να συγκεντρώσουν και άλλα τροπάρια από τις ακολουθίες και τα μυστήρια της Εκκλησίας μας, που αναφέρονται στην ακτινοβολία της θείας ζωής. Ενδεικτικά παραθέτουμε το Εξαποστειλτήριο της Εορτής των Θεοφανείων:

Ἐπεφάνη ὁ Σωτὴρ, ἡ χάρις, ἡ ἀλήθεια, ἐν ρεῖθροις τοῦ Ἰορδάνου, καὶ τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθεύδοντας ἐφώτισε· καὶ γὰρ ἦλθεν ἐφάνη, τό φῶς τό ἀπρόσιτον.

- Επίσης μπορούν να ανατρέξουν σε λογοτεχνικά κείμενα-ποιήματα, που έχουν ως κεντρικό θέμα το φως στη ζωή του ανθρώπου. Ως παράδειγμα αναφέρουμε τους στίχους από τον Ὕμνο εις την Ελευθερίαν του Διονύσιου Σολωμού.

Α! το φως που σε στολίζει,
σαν ηλίου φεγγοβολή,
και μακρόθεν σπινθηρίζει,
δεν είναι, όχι, από τη γη·
λάμπριν έχει όλη φλογώδη
χείλος, μέτωπο, οφθαλμός·
φως το χέρι, φως το πόδι
κι όλα γύρω σου είναι φως!

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

- Οι μαθητές μπορούν να μελετήσουν μύθους σχετικούς με τον ήλιο και η δραστηριότητά τους μπορεί να καταγραφεί και σε φύλλα εργασίας που θα έχει ετοιμάσει ο εκπαιδευτικός της τάξης.
- Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να συγκεντρώσουν πληροφορίες και στη συνέχεια να ακολουθήσει συζήτηση σχετικά με το ηλιακό φως στη ζωή ολόκληρου του ζωικού και φυτικού βασιλείου. Η συμβολή του φωτός, όπως εκπέμπεται από τον ήλιο και φτάνει σε μας υπό κανονικές συνθήκες, είναι ζωτική για το ζωικό και φυτικό βασίλειο. Η έλλειψη φωτεινής ακτινοβολίας προκαλεί ψυχολογικά προβλήματα, αλλά και η παρουσία της επηρεάζει τον ψυχικό μας κόσμο. Έτσι ορισμένα άτομα παρουσιάζουν κατάθλιψη κάποιες ημέρες του χειμώνα, που το φως είναι λιγιστό, ενώ αντίθετα παρουσιάζουν ευεξία τα ίδια ή άλλα άτομα κατά την περίοδο της ανοίξης ή του καλοκαιριού, όπου η ημέρα έχει μεγαλύτερη διάρκεια.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα οι μαθητές της τάξης μπορούν να ασχοληθούν με μία εργασία που θα έχει ως θέμα: το Άγιο Φως. Το Άγιο Φως είναι το φως από τον Πανάγιο και Ζωοδόχο Τάφο του Χριστού, το οποίο μοιράζεται το Μέγα Σάββατο στους πιστούς από τον Πατριάρχη Ιεροσοληύμων προς ευλογία, αγιασμό και μετοχή στη χαρά της Ανάστασης.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Χριστός, πρόθυμοι, πνευματική, άνθρωπο.
2. Η απάντηση μπορεί να προέλθει από το κείμενο της διδακτικής ενότητας. Σχετικά με τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται στην Εκκλησία, μπορούν να γίνουν αναφορές στο σύμβολο του Σταυρού, στο περιστερί ως σύμβολο του Αγίου Πνεύματος, στον Καλό Ποιμένα ως σύμβολο του Χριστού, στη σφαίρα ως σύμβολο του κόσμου, στην άγκυρα ως σύμβολο της ελπίδας κ.λπ.
3. Ο Χριστός είναι το φως του κόσμου και όσοι βαπτίζονται στο όνομα της Αγίας Τριάδας γίνονται τέκνα φωτός.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Γιέβτις Α., *Φως Ιλαρόν*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1991.
- Ποταμιάνος Ι., *Το Φως στη Βυζαντινή Εκκλησία*, εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2000.
- *Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών*, τόμ. 1- 5, εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1982-1992.
- <http://www.jerusalem-patriarchate.org/>

24. Η αλήθεια εκφράζεται με ύμνους στη Πατρεία

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

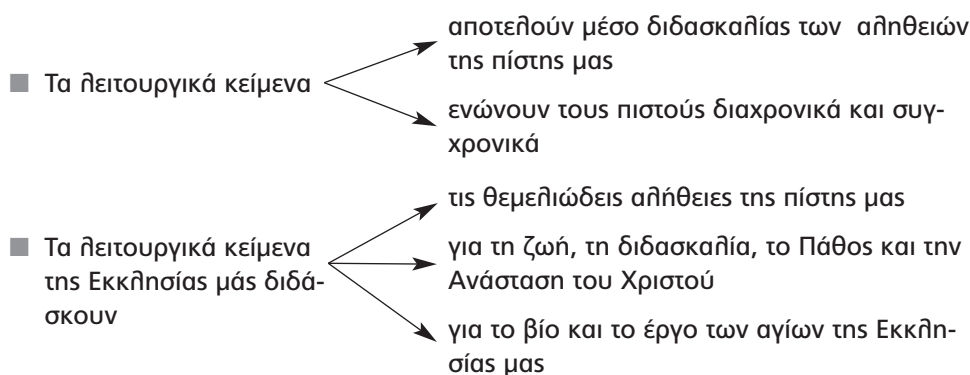
- Να είναι σε θέση να εντοπίζουν τις χριστιανικές αλήθειες που εκφράζονται στους ύμνους του Όρθρου και του Εσπερινού.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αξιολογήσουν το Πατρευτικό Πλούτο της Εκκλησίας μας.
- Να κατανοήσουν τον παιδαγωγικό ρόλο των λειτουργικών κειμένων.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας



Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Εσπερινός είναι η ακολουθία της Εκκλησίας μας που τελείται καθημερινά το απόγευμα. Την παραμονή της Κυριακής και την παραμονή των εορτών τελείται **Μέγας Εσπερινός**, ο οποίος κάποιες φορές συνάπτεται με τον Όρθρο της επομένης ημέρας και αποτελεί τη ηλεγόμενη αγρυπνία. Ο **Όρθρος** είναι η πρωινή ακολουθία της Εκκλησίας μας. Τις Κυριακές και τις εορτές μετά τον Όρθρο τελείται η Θεία Λειτουργία.

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Οι μαθητές θα πρέπει στη συγκεκριμένη ενότητα να εστιάσουν στις έννοιες της επικοινωνίας μεταξύ των πιστών. Κατά τη λατρεία οι πιστοί ενώνονται συγχρονικά με όλους του πιστούς, αλλά και διαχρονικά με τους πιστούς όλων των εποχών και των μελλοντικών γενεών.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να αναφερθεί:

- *Στο μάθημα της Ιστορίας.* Η επικοινωνία και η ενότητα των μελών μιας κοινωνίας είναι καθοριστική για τη βιωσιμότητα και την ιστορική πορεία ενός λαού. Η ενότητα στην πίστη βοήθησε λαούς να επιβιώσουν απέναντι σε εξωτερικούς κινδύνους και να δώσουν μοναδικά μνημεία πολιτισμού.
- *Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.* Οι έννοιες της επικοινωνίας και του συστήματος μπορούν να διερευνηθούν και ουσιαστικά να αξιολογηθούν με αντίστοιχες αναφορές σε θέματα Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής. Η ενότητα πίστης και λατρείας αποτελεί συνεκτικό δεσμό μιας κοινωνίας.
- *Στην καθημερινή ζωή.* Η προσέλευση στη λατρεία αποτελεί μέσο επικοινωνίας/κοινωνίας των πιστών, οι οποίοι βιώνουν καθημερινά την ενότητα με τα άλλα μέλη της Εκκλησίας μας.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει ψηφιακούς δίσκους ή κασέτες για να ακούσουν οι μαθητές τις ακολουθίες αυτές της Εκκλησίας μας. Μπορεί στη συνέχεια να ενθαρρύνει τους μαθητές να καταγράψουν τις εντυπώσεις τους ή όσες θεολογικές αλήθειες εντόπισαν.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Οι μαθητές μπορούν να συμμετάσχουν σε μια λατρευτική σύναξη της Εκκλησίας μας και να συζητήσουν με τον εκπαιδευτικό για τις αλήθειες της πίστης μας που μπόρεσαν να εντοπίσουν.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Οι μαθητές μπορούν να αναφερθούν στην επική ποίηση και στις τραγωδίες και

να συγκεντρώσουν πληροφορίες για τον παιδαγωγικό τους χαρακτήρα. Μπορεί να γίνει αναφορά και στη σύγχρονη πραγματικότητα, εφόσον τα συγκεκριμένα κείμενα διδάσκονται στα σχολεία της Ελλάδας και του εξωτερικού.

2. Οι θεολογικές αλήθειες που εντοπίζουμε είναι: Η τριαδικότητα του Θεού (Πατήρ, Υιός και Άγιο Πνεύμα), ο Υιός του Θεού είναι μονογενής, το σωτηριολογικό έργο του Χριστού (ο αίρων την αμαρτίαν του κόσμου), η παντοδυναμία και το έλεος του Θεού (Βασιλεύ Ουράνιε, παντοκράτορ, ελέησον...).
3. Οι λέξεις είναι: Εκκλησία, Όρθρος, Πίστη, Δόγμα, Εσπερινός, Λειτουργία.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Αλυγιζάκης Α., *Θέματα εκκλησιαστικής μουσικής*, Θεσσαλονίκη 1983.
- Βουρλής Α., *Δογματικοθηϊκὰ ὄψεις τῆς ὀρθοδόξου ψαλμωδίας*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα 1994.
- Μεταλλινός Γ., *Η θεολογική μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς πατρείας*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1995.
- Φουντούλης Ι., *Το πνεύμα τῆς θείας πατρείας*, Θεσσαλονίκη 1964.
- Φουντούλης Ι., *Λειτουργικά θέματα Α'*, Θεσσαλονίκη 1977.
- www.hymns.gr
- www.myriobiblos.gr (Στην ενότητα *Ψαλτική* ο εκπαιδευτικός μπορεί να πάρει πληροφορίες τόσο για τους μαϊστορες τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης στὶς μέρες μας, ὅσο και για τὶς θεολογικὲς διαστάσεις τῆς).

25. Μετανιώνω και συμφιλιώνομαι αληθινά

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να κατανοήσουν ότι με τη συγνώμη και τη συμφιλίωση οι σχέσεις των ανθρώπων σε όλους τους τομείς ζωής και έκφρασης αποκαθίστανται και βελτιώνουν.
- Να συνειδητοποιήσουν επίσης ότι η μετάνοια είναι ριζική αλλαγή του ανθρώπου.
- Να ανακαλύψουν τη μοναδική συμβολή του μυστηρίου εξομολόγησης στην αυτογνωσία και στην καταπολέμηση του εγωισμού.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι ο Θεός συγχωρεί αυτούς που μετανοούν ειλικρινά.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αντιληφθούν την αναγκαιότητα της αυτογνωσίας για την καταπολέμηση του εγωισμού, που αποτελεί τη βάση της αμαρτίας.
- Να κατανοήσουν ακόμη ότι μόνον ο Θεός είναι αναμάρτητος, ότι η συχώρεση είναι αναγκαία για την αποκατάσταση των ανθρώπινων σχέσεων.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Το μυστήριο της μετανοίας
 - βοηθάει τον άνθρωπο να ανοίξει την καρδιά του και να αποκτήσει αυτογνωσία
 - συμβάλλει στην καταπολέμηση του εγωισμού
 - επισφραγίζει τη συγχώρεση των αμαρτημάτων μας
- Η μετάνοια είναι ριζική αλλαγή του ανθρώπου

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Οι μαθητές θα πρέπει στη συγκεκριμένη ενότητα να αντιληφθούν τη λειτουργία της μετάνοιας ως καθοριστικού παράγοντα αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας. Με τη μετάνοια οι σχέσεις των μελών ενός κοινωνικού συστήματος αποκαθίστανται, ενώ βελτιώνεται η επικοινωνία των ανθρώπων, η οποία είχε διαταραχθεί από τον εγωισμό, που είναι η πηγή της αμαρτίας. Με το μυστήριο της εξομολόγησης ο πιστός ανοίγεται στο Θεό και στο συνάνθρωπό του, αποκαθιστώντας την προσωπική σχέση (επικοινωνία-κοινωνία) του με τον «άλλον».

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να αναφερθεί:

- *Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.* Η έννοια της αλληλεπίδρασης εμφανίζεται κυρίως στην Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, όπου ο μαθητής αντιλαμβάνεται την αξία των ομαλών, απαρακώλυτων ανθρωπίνων σχέσεων για την εύρυθμη λειτουργία του κοινωνικού συστήματος. Μια κοινωνία στην οποία κυριαρχεί ο εγωισμός, ευνοεί τον ανταγωνισμό και την αντιπαλότητα, που σε συλλογικό επίπεδο οδηγεί σε κοινωνικές συγκρούσεις.
- *Σε θέματα καθημερινής ζωής.* Η αλληλεπίδραση των μελών μιας κοινωνίας είναι εμφανής κυρίως στις καθημερινές σχέσεις των ανθρώπων. Ο εγωισμός διαταράσσει τις σχέσεις μας με τους άλλους, ενώ η μετάνοια και η αλληλενοκατανόηση αποκαθιστούν τις σχέσεις αυτές.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναγνώσει στους μαθητές τη συγχωρητική ευχή από το Μικρό Ευχολόγιο και να επακολουθήσει συζήτηση για το περιεχόμενό της. Η προσέγγιση αυτή θα βοηθήσει το μαθητή να καταλάβει ότι ο Θεός δεν είναι τιμωρός, αλλά φιλόανθρωπος Πατέρας, μια και συγχωρεί αλλιά και αφήνει τον άνθρωπο να επιλέξει μόνος του το δρόμο της μετάνοιας.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επισκεφθεί μαζί με τους μαθητές του τον ενοριακό ναό της περιοχής όπου βρίσκεται το σχολείο και να συζητήσουν με τον ιερέα για το μυστήριο της μετάνοιας και εξομολόγησης.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Στην πρώτη ερώτηση ο μαθητής θα πρέπει να αντιληφθεί ότι η αίτηση συγγνώμης δε σημαίνει κατ' ανάγκη και αλλαγή του ανθρώπου. Πολλές φορές η συγγνώμη αποσκοπεί στην αποφυγή της τιμωρίας και δεν αποτελεί συνειδητοποίηση των σφαλμάτων μας. Ο μαθητής μπορεί να χρησιμοποιήσει παραδείγματα από την καθημερινή ζωή για να στηρίξει την παραπάνω άποψη.
2. Ο μαθητής μπορεί να αναφερθεί στην απληστία και στη φιλαυτία του σύγχρονου ανθρώπου, ο οποίος προκειμένου να ικανοποιήσει τις υπέρμετρες απαιτήσεις του αναπτύσσει μια ληστική σχέση με το περιβάλλον και έναν εξοντωτικό ανταγωνισμό με το συνάνθρωπό του.
3. Για τη συγκέντρωση των πληροφοριών που ζητά η ερώτηση, καλό θα είναι ο εκπαιδευτικός να παροτρύνει τους μαθητές του να έχουν μια άμεση επαφή με τον ιερέα της ενορίας τους, που θα τους δώσει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες. Η ερώτηση μπορεί να ανατεθεί και σε ομάδες μαθητών, οι οποίοι μπορούν να παρουσιάσουν την εργασία τους στην τάξη, χρησιμοποιώντας και εποπτικό υλικό (φωτογραφίες, βιντεοσκόπηση της συνάντησης με τον ιερέα κ.λπ.).
4. Οι σωστές απαντήσεις είναι: Α) II Β) I Γ) III

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Καρδαμάκης Μ., *Ορθόδοξη Πνευματικότητα. Η αυθεντικότητα του ανθρώπινου ήθους*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1993.
- Μακράκης Μ., *Η ψυχολογία του Ασώτου. Τα τρία στάδια της υπαρξιακής πορείας του*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1992.
- Μαντζαρίδης, Γ., *Χριστιανική Ηθική*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1995.
- www.myriobiblos.gr

26. Ευχέλαιο: Για την υγεία του σώματος και της ψυχής

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να κατανοήσουν ότι ο Χριστός και οι μαθητές του δεν θεράπευαν μόνο τις σωματικές ασθένειες, αλλά συγχωρούσαν και τις αμαρτίες όσων έπασχαν.
- Να συνειδητοποιήσουν ακόμη ότι το μυστήριο του Ευχελαίου στηρίζεται στη βαθιά πίστη της Εκκλησίας μας για την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

- Να ανακαλύψουν την επικαιρότητα της Παράδοσης της Εκκλησίας μας, η οποία ουδέποτε υπέπεσε στο σφάλμα των επιστημών, που κατακερματίζουν το ανθρώπινο είναι, απομονώνοντας κάποιες από τις λειτουργίες του.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν τα μυστήρια της Εκκλησίας μας και τη σύστασή τους από τον ίδιο το Χριστό και τους Αποστόλους.
- Να κατανοήσουν ότι ο άνθρωπος αποτελεί αδιάσπαστη ψυχοσωματική ενότητα.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Ο Χριστός και οι μαθητές του θεράπευαν όχι μόνο τις σωματικές ασθένειες αλλά συγχωρούσαν και τις αμαρτίες
- Το Μυστήριο του Ευχελαίου
 - προετοιμασία - αναγκαιότητα
 - ίαση σωματικών και ψυχικών ασθενειών
 - μετάνοια
- Ενότητα ψυχής και σώματος

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Οι μαθητές θα πρέπει στη συγκεκριμένη ενότητα να γνωρίσουν και να κατανοήσουν την αναγκαιότητα της μέριμνας της Εκκλησίας μας για το σώμα του ανθρώπου, το οποίο βρίσκεται σε άμεση αλληλεπίδραση με την ψυχή. Η Εκκλησία μας προσεύχεται για την ίαση των ασθενειών, που έχουν ως πηγή την αμαρτία, η οποία διαταράσσει τις ανθρώπινες σχέσεις.

77

Ο εκπαιδευτικός έχει επιπλέον τη δυνατότητα να αναφερθεί:

- Σε θέματα καθημερινής ζωής. Η αλληλεπίδραση της ψυχής και του σώματος, αλλά και η αναγκαιότητα για την ισόρροπη φροντίδα και των δύο συστατικών του ανθρώπου, φαίνεται από την καθημερινή μας ζωή, όπου συχνά παραθεωρούμε την αξία είτε της ψυχής, είτε του σώματος. Αποτέλεσμα αυτής της αδιαφορίας για την υγεία του ψυχοσωματικού ανθρώπου είναι η ασθένεια, η οποία παρακωλύει την επικοινωνία τόσο μέσα στην οικογένεια, όσο και μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Στα Ευαγγέλια τονίζεται η σημασία της προσωπικής συνάντησης του Χριστού με τον ασθενή και δίνεται μία ολιστική θεώρηση της νόσου και της υγείας. Ο εκπαιδευτικός

μπορεί να συζητήσει με τους μαθητές του τη λειτουργία της προσωπικής σχέσης και εμπιστοσύνης γιατρού και ασθενή στα πλαίσια της ιατρικής επιστήμης σήμερα και της αντιμετώπισης του ασθενούς με σύγχρονες μεθόδους.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να προσκαλέσει ένα γιατρό στην τάξη και με αφορμή την φράση του κειμένου «Στις μέρες μας, που η πρόοδος των επιστημών έχει αποδείξει τη στενή αλληλεξάρτηση της ψυχής και του σώματος...» να οργανωθεί μία συζήτηση, όπου οι μαθητές μπορούν να διατυπώσουν σχετικές απορίες τους και να εκτιμήσουν την αξία της χριστιανικής θεώρησης της υγείας και της νόσου.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Στην πρώτη ερώτηση ο μαθητής θα πρέπει να εντοπίσει τις αναφορές εκείνες του κειμένου, που αποδεικνύουν τη σύνδεση του Μυστηρίου με τον ίδιο το Χριστό. Στη συγκεκριμένη ερώτηση καλό θα είναι να αναφερθούν και άλλα μυστήρια της Εκκλησίας μας, τα οποία ανάγουν την αρχή και τη σύστασή τους στον Κύριο.
2. Οι μαθητές καλούνται να συσχετίσουν όσα διδάχθηκαν στο μάθημα με την καθημερινή τους ζωή. Η καθημερινή αυτή εμπειρία μπορεί να τους βοηθήσει να συνειδητοποιήσουν την ενότητα των ψυχοσωματικών λειτουργιών και να κατανοήσουν γιατί το Μυστήριο του Ευχελαίου δεν αποβλέπει στην ίαση μόνο των σωματικών ασθενειών.
3. Η απάντηση θα αναπτυχθεί διαθεματικά. Ο μαθητής θα πρέπει να αναφέρει παραδείγματα από την Ιστορία (π.χ. χρήση για θρησκευτικούς σκοπούς, στην καθημερινή ζωή κ.λπ.), από άλλες επιστήμες όπως η Χημεία, η Φυσική, η Λαογραφία.
4. Η σωστή σειρά των λέξεων είναι: Σε περιπτώσεις ασθένειας καλούσαν τους ιερείς, οι οποίοι, αφού προσεύχονταν, άλειφαν με λάδι τον άρρωστο και παρακαλούσαν για τη θεραπεία της ασθένειάς του αλλήλ και για τη συγχώρεση των αμαρτιών του.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Βλάχος Ι. (γυν Μητροπολίτης Ναυπάκτου), *Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία. Πατερική θεραπευτική αγωγή*, Έδεσσα 1986.
- Δελικωσταντής Κ., «Η αγωγή υγείας μεταξύ της βιοιατρικής και της προσωποκεντρικής θεώρησης της υγείας και της νόσου», *Μακεδόν*, 8 (Άνοιξη 2001), 61-70.
- *Θεολογία και Ψυχιατρική σε διάλογο* (Πρακτικά Ημερίδας), Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 1999.
- Φάρος Φ., *Βάδιζε υγιαίνων – Το νόημα της υγείας και της νόσου*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997.
- Του ίδιου, *Η ίαση ως υγείας ολοκληρία – Η ολιστική ιατρική ως εκκλησιαστική παράδοση και επιστημονική πρωτοπορία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998.
- Φίλιπς Γ., «Η "απαλλογή παντός μολυσμού σαρκός και πνεύματος". Πτυχές της σχέσεως των μυστηρίων Ευχελαίου και μετανοίας», *Θεολογία*, 65 (1994), 171-184.
- www.enoriaka.gr

27. Η Ορθοδοξία στην Ελλάδα

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

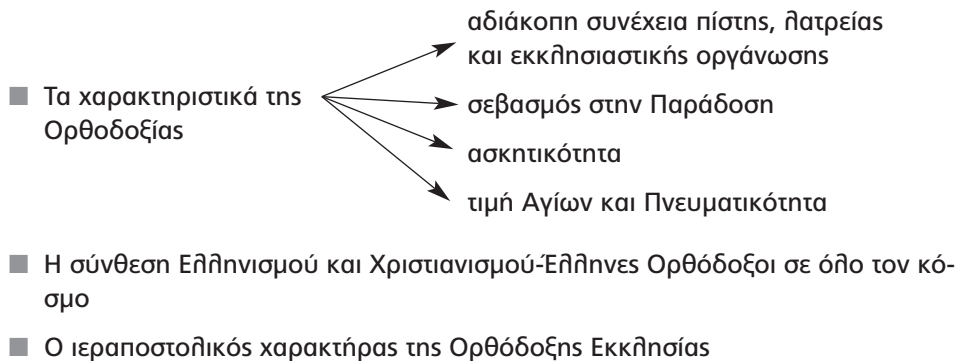
- Να είναι σε θέση να επισημάνουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Ορθοδοξίας.
- Να μάθουν ακόμη για τους Έλληνες Ορθοδόξους σε όλο τον κόσμο.
- Να κατανοήσουν ότι η ορθόδοξη πίστη και ζωή βασίζεται στη διδασκαλία του Χριστού και των Αποστόλων.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να μάθουν για την ορθόδοξη ιεραποστολή.
- Να ανακαλύψουν τη βαθιά επίδραση που άσκησε στη διαμόρφωση της νεοελληνικής ταυτότητας η σύνθεση του Χριστιανισμού με τον Ελληνισμό.
- Να αξιολογήσουν την πλούσια παράδοσή μας, η οποία μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά για να αντιμετωπίσουμε τις σύγχρονες προκλήσεις.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας



Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Οι μαθητές θα πρέπει στη συγκεκριμένη ενότητα να μπορούν να διακρίνουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Ορθοδοξίας στην Ελλάδα και να εντοπίσουν τις ομοιότητες-διαφορές με τις άλλες χριστιανικές ομολογίες. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να εντοπίσουν τη μοναδικότητα της Ορθοδοξίας στην Ελλάδα, που προσδιορίζει την ιδιαίτερη πολι-

τιστική ταυτότητα των Νεοελλήνων. Τέλος, θα πρέπει να αντιληφθούν ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν περιορίζεται στα γεωγραφικά σύνορα της πατρίδας μας, αλλά εκτείνεται σε ολόκληρο τον κόσμο.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να αναφερθεί:

- *Στο μάθημα της Ιστορίας.* Η έννοια της ομοιότητας-διαφοράς, σε συνάρτηση με τον πολιτισμό που εκδιπλώνεται σε χρόνο και χώρο, εμφανίζεται κυρίως στην Ιστορία. Η θρησκευτική πίστη, η πολιτιστική ταυτότητα των λαών και η αντίστοιχη οργάνωσή τους σε ομάδες επηρεάζουν αποφασιστικά την ιστορική εξέλιξη. Από την οργάνωση των πρώτων κοινωνιών, ως την πόλη-κράτος και ως τις μεγάλες αυτοκρατορίες, οι ομοιότητες και οι διαφορές των εθνοτήτων, των κοινωνικών ή θρησκευτικών ομάδων έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις.
- *Σε θέματα Λαογραφίας και καθημερινής ζωής.* Η πλούσια λαογραφική παράδοση των λαών, το ιδιαίτερο χρώμα της καθημερινής ζωής, προσδιορίζεται από τις ομοιότητες και τις διαφορές των κοινοτήτων. Τα θρησκευτικά έθιμα χαρακτηρίζουν την ταυτότητα και τον πολιτισμό των ατόμων και των λαών.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει εικόνες από το διαδίκτυο ή από περιοδικά που αναφέρονται στην ορθόδοξη ιεραποστολή. Αφού τα παρουσιάσει στην τάξη, μπορεί να προκαλέσει διάλογο για τους σκοπούς και τα αποτελέσματα της ιεραποστολικής δραστηριότητας της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Μπορεί να οργανωθεί επίσκεψη σε ανδρική ή γυναικεία μονή της περιοχής και οι μαθητές να γνωρίσουν τη ζωή των μοναχών, την οργάνωση της μοναστικής κοινότητας και να συζητήσουν για τη συμβολή του ορθόδοξου μοναχισμού στη διάσωση της πίστης και της πολιτιστικής κληρονομιάς μας.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Στην πρώτη ερώτηση ο μαθητής θα πρέπει να εντοπίσει τα χαρακτηριστικά της Ορθόδοξιας που αναφέρονται στο κείμενο. Αυτά είναι: αδιάκοπη συνέχεια πίστης και εκκλησιαστικής οργάνωσης, ασκητικότητα, τιμή των Αγίων και πνευματικότητα. Καλό θα είναι ο μαθητής να μην αναφερθεί επιγραμματικά σε αυτά, αλλά να τα αναλύσει.
2. Στην ερώτηση αυτή οι μαθητές μπορούν να συγκεντρώσουν στοιχεία από προσωπικές μαρτυρίες συγγενών τους ή από ιστοσελίδες των ομογενών. Η ερώτηση αυτή καλό θα είναι να αναπτυχθεί από ομάδες μαθητών.
3. Στοιχεία για την ορθόδοξη ιεραποστολή μπορούν να συγκεντρώσουν οι μαθητές από την ιστοσελίδα της Αποστολικής Διακονίας αλλά και από τους δικτυακούς τόπους που αναφέρονται στη βιβλιογραφία.
4. Οι απαντήσεις είναι: Σωστό, Λάθος, Λάθος, Λάθος.

Θρησκευτικά Στ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Γιανναράς Χ., *Ορθοδοξία και Δύση στην Νεώτερη Ελλάδα*, εκδ. Δόμος, Αθήνα 1992.
- *Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος 2005*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος (ενιαύσια έκδοση).
- Μαντζαρίδης Γ., *Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1999.
- <http://www.myriobiblos.gr>
- <http://www.apostoliki-diakonia.gr>

28. Η Ορθόδοξη Παράδοση

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν τα βασικά στοιχεία της Ορθόδοξης Χριστιανικής Παράδοσης.
- Να μπορούν να αξιολογήσουν επίσης τον πλούτο της Ορθόδοξης Παράδοσης.
- Να συνειδητοποιήσουν το μοναδικό τρόπο με τον οποίο η Παράδοση αυτή είναι καθημερινό βίωμα όλων των πιστών.

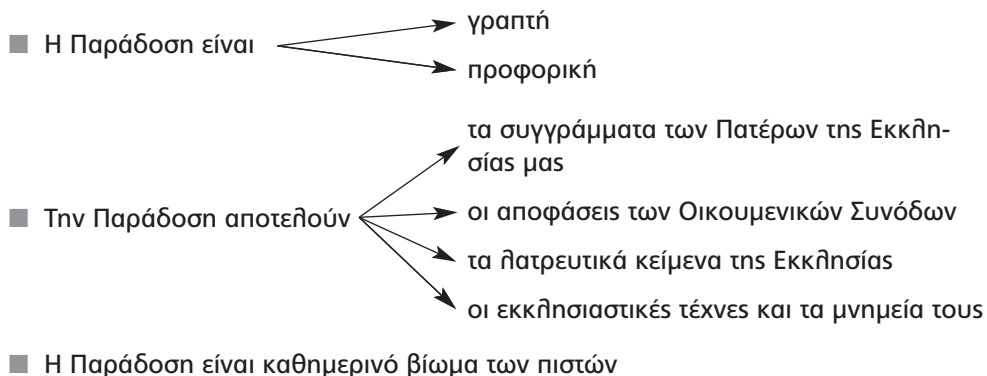
Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να μάθουν για τη θεολογία των Πατέρων και για την επικαιρότητά της.
- Να αντιληφθούν ότι έθιμα αιώνων που χαρακτηρίζουν την ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα του λαού μας είναι έθιμα της Ορθόδοξης Χριστιανικής Παράδοσης.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

81



Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Οι μαθητές θα πρέπει στη συγκεκριμένη ενότητα να γνωρίσουν τη μοναδικότητα της Ορθόδοξης Παράδοσης, που επηρεάζει καθοριστικά την εξέλιξη του πολιτισμού. Η Ορθόδοξη Παράδοση, με την ιστορική της συνέχεια και τον αποστολικό της χαρακτήρα, έχει σφραγίσει την ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα των Ορθοδόξων. Η Ορθόδοξη Παράδοση είναι ταυτόχρονα θεματοφύλακας αρχών που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά, αποτελώντας καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης αξιών και ήθους.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να κάνει αναφορές:

- *Στο μάθημα της Ιστορίας.* Η έννοια της διάστασης (του χώρου και του χρόνου), σε συνάρτηση με τον πολιτισμό, εμφανίζεται στην Ιστορία. Η Ορθόδοξη Παράδοση με τον οικουμενικό της χαρακτήρα είναι ένα αδιαμφισβήτητο ιστορικό μέγεθος κεφαλαιώδους σημασίας.
- *Σε θέματα καθημερινής ζωής.* Η Ορθόδοξη Παράδοση έχει σφραγίσει την καθημερινή ζωή των πιστών σε όλο τον κόσμο, προσδίδοντας στον πολιτισμό των ορθοδόξων λαών μια ιδιαιτερότητα πολυφωνίας και ενότητας. Η ενότητα της Ορθοδοξίας είναι ορατή σε κάθε εκδήλωση αυθόρμητης συμπαράστασης και βοήθειας σε όσους δοκιμάζονται.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να παρουσιάσει στους μαθητές κάποιους τόμους από τα έργα των Πατέρων της Εκκλησίας (Πατρολογία του Migne, Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων (ΒΕΠΕΣ) κ.λπ.), και να βοηθήσει τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν την αξία των πατερικών κειμένων για την ορθόδοξη πίστη και γενικότερα για τον πνευματικό μας πολιτισμό.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναθέσει στους μαθητές να παρουσιάσουν τοπικές παραδόσεις και έθιμα, που συνδέονται με μία μεγάλη γιορτή της Εκκλησίας μας ή τη μνήμη ενός Αγίου.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Στην πρώτη ερώτηση οι μαθητές θα πρέπει να αναφερθούν στα συγγράμματα των Πατέρων της Εκκλησίας μας, στις αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων και στα λατρευτικά μας κείμενα. Θα πρέπει επίσης να επισημάνουν την αναγκαιότητα της καταγραφής ενός σημαντικού μέρους της Παράδοσής μας.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

2. Στη δεύτερη ερώτηση οι μαθητές μπορούν να συγκεντρώσουν πληροφορίες, αλλά και να μεταφέρουν τα προσωπικά τους βιώματα από τα θρησκευτικά έθιμα του τόπου καταγωγής τους.
3. Οι μαθητές μπορούν να συγκεντρώσουν στοιχεία για την υμνολογία, την εικονογραφία, τη ναοδομία κ.λπ. Καλό θα είναι η ερώτηση αυτή να αναπτυχθεί ως διαθεματικό σχέδιο εργασίας και να συγκεντρώσουν οι μαθητές εποπτικό υλικό, το οποίο μπορούν να παρουσιάσουν στην τάξη.
4. Όσα είδαν και έζησαν οι Απόστολοι κοντά στο **Χριστό**, ως μοναδική εμπειρία του **καινούργιου κόσμου** του **Θεού**, παραδόθηκαν στις επόμενες γενιές και διασώζονται μέσα στην Εκκλησία.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- *Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, (τόμ. 1-55), Αθήνα 1952 κ.εξ.
- *Η Ελληνική Παράδοση*, εκδ. Ευθύνη, Αθήνα 1979.
- Migne J.P., *Patrologiae Cursus Completus, Series Graecae* (τόμ. 161) *et Latinae* (τόμ. 211), Παρίσι 1862.
- Φλωρόφσκυ Γ., *Αγία Γραφή, Εκκλησία, Παράδοσις*, μτφρ. Δ. Τσάμης, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1975.
- Ware K., (νύν επίσκοπος Διοκλείας), *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*, μτφρ. Ι. Ροηλίδης, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1996.
- www.ecclesia.gr
- <http://athos.computer.gr>

29. Γνωριμία με τους Ορθοδόξους άλλων χωρών

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να επισημάνουν ότι η Ορθοδοξία αποτελεί το συνδετικό κρίκο και προωθεί την αποτελεσματικότερη επικοινωνία ανάμεσα σε μας και στους άλλους ορθοδόξους λαούς.
- Να γνωρίσουν επίσης τα βασικά χαρακτηριστικά της εκκλησιαστικής μας οργάνωσης, η οποία ακολουθεί την αρχαία Παράδοση της Εκκλησίας μας.
- Να συνειδητοποιήσουν την ενότητα της Εκκλησίας, που εγγυάται ο Επίσκοπος και έχει ως κέντρο τη Θεία Ευχαριστία.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να μάθουν τα βασικά χαρακτηριστικά και τη διαφορά μεταξύ των Πατριαρχείων, των Αυτοκέφαλων Εκκλησιών, και των εκκλησιαστικών κοινοτήτων.

- Να γνωρίσουν και να αξιολογήσουν τον οικουμενικό χαρακτήρα της Ορθοδοξίας.
- Να πληροφορηθούν για τους Ορθόδοξους σε όλο τον κόσμο.
- Να πληροφορηθούν για την έμπρακτη συμπαράσταση και στήριξη που παρέχει η Ορθόδοξη Εκκλησία σε όσους δοκιμάζονται.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Η Ορθοδοξία, με κέντρο το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, ενώνει τους πιστούς σε όλο τον κόσμο. Την ενότητα και την αδιάκοπη συνέχεια της εκκλησιαστικής μας Παράδοσης εγγυάται ο επίσκοπος.
- Η Ορθοδοξία στον κόσμο
 - Πατριαρχεία
 - Αυτοκέφαλες Εκκλησίες
 - Ορθόδοξες Κοινότητες
- Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει
 - ενότητα
 - πολυφωνία

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Η ορθή πίστη, όπως διακηρύχθηκε από τις επτά Οικουμενικές Συνόδους, αποτελεί το κέντρο της ορθόδοξης Χριστιανοσύνης. Η μακραίωνη Παράδοσή της ενσωμάτωσε τα ήθη και έθιμα κάθε λαού που εντάχθηκε στο Χριστιανισμό, δίδοντάς τους νέα διάσταση. Έτσι δημιουργείται στον ορθόδοξο χριστιανικό κόσμο ένα πολυποικίλο, αλληλά παράλληλα και αρμονικό μωσαϊκό που δίνει την εικόνα της Ορθόδοξης Εκκλησίας μέσα στην ιστορία.

84

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να αναφερθεί:

- Σε θέματα καθημερινής ζωής. Η Εκκλησία μεταγγίζει καθημερινά τανάματα της χριστιανοσύνης στους πιστούς και αποτελεί σημείο αναφοράς στην ζωή των χριστιανών απανταχού της γης. Η λατρεία, παρά τις όποιες διαφορές στο τυπικό που τηρείται από κάθε ορθόδοξη κοινότητα, εκφράζει στην αυτοσυνειδησία καθεμιάς από αυτές, τη μετοχή της στην κοινή Ορθόδοξη Εκκλησιαστική Παράδοση.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να δημιουργήσει πρόσθετο εποπτικό υλικό με την επίσκεψη στους επίσημους δικτυακούς τόπους ορθόδοξων Πατριαρχείων και Αυτοκεφάλων Εκκλησιών ανά τον κόσμο. (π.χ. του Πατριαρχείου Μόσχας: [http:// www.mospat.ru](http://www.mospat.ru), κ.ά.)

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Οι μαθητές μπορούν να καταρτίσουν ένα σχέδιο εργασίας με τα εξής υποθέματα:
α) Τα μεγάλα κέντρα του Ελληνισμού της διασποράς, β) Η ενοποιητική λειτουργία της Ορθόδοξης Εκκλησίας για την ελληνική διασπορά και γ) Η συμβολή της Ορθοδοξίας στη διάσωση της ελληνικής γλώσσας και της πολιτιστικής ταυτότητας των Ελλήνων της διασποράς.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Την ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας τη διαπιστώνουμε στην κοινή ευχαριστιακή σύναξη των πιστών. Την ενότητα εγγυάται ο Επίσκοπος. Οι διαφοροποιήσεις των ορθόδοξων Εκκλησιών είναι γλωσσικές και εξωτερικές. Στην ουσία η Ορθοδοξία αποτελεί το συνδετικό κρίκο όλων των Ορθόδοξων και συμβάλλει στην πολύπλευρη επικοινωνία τους.
2. Οι μαθητές, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, μπορούν να εντοπίσουν στο χάρτη τις ορθόδοξες Εκκλησίες στον κόσμο. Συνιστάται στον εκπαιδευτικό να απαιτήσουν οι μαθητές προφορικά τη συγκεκριμένη ερώτηση.
3. Οι μαθητές θα πρέπει να αναφερθούν στην πολυφωνία της Ορθοδοξίας, που διαφαίνεται από τις διαφορές στη γλώσσα και στα διαφορετικά εξωτερικά γνωρίσματα των λατρευτικών εκδηλώσεων, σε σχέση με την κοινή πίστη, την κοινή εκκλησιαστική παράδοση και την ενότητα που πραγματώνεται και εκφράζεται κατά την τέλεση του Μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας.
4. Οι συνδυασμοί είναι οι εξής:
 - Οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες είναι – διοικητικά ανεξάρτητες
 - Αρχαία Πατριαρχεία – είναι τα πρώτα που δημιουργήθηκαν
 - Ο Πατριάρχης είναι – πρώτος μεταξύ ίσων
 - Οι ορθόδοξες κοινότητες της διασποράς αποτελούνται – κυρίως από μετανάστες
 - Πολλές ενορίες μαζί αποτελούν – μια επισκοπή ή μητρόπολη

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Γοντικάκης Β., *Εισοδικόν. Στοιχεία λειτουργικής βιώσεως του μυστηρίου της ενότητας μέσα στην Ορθόδοξη Εκκλησία*, Άγιον Όρος 1974.
- Ζηζιούλας Ι. (νυν Μητροπολίτης Περγάμου), *Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω Επισκόπω κατά τους τρεις πρώτους αιώνας*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1990.
- Μεταλληνός Γ., *Ενορία –ο Χριστός εν τω μέσω ημών*, Αθήνα 1990.
- *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία*, (επιμ. Α. Παλιούρας), Ορθόδοξο Κέντρο Οικουμενικού Πατριαρχείου Γενεύς, Αθήνα 1989.
- Φλωρόφσκυ Γ., *Το Σώμα του ζώντος Χριστού. Μια ορθόδοξη ερμηνεία της Εκκλησίας*, μτφρ. Ι.Κ. Παπαδόπουλου, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1999.
- www.patriarchate.org
- www.greekorthodox-alexandria.org
- www.antiochian.org/midwest/Patriarchate/His_Beatitude_Patriarch_Ignatius_IV.htm

- www.russian-orthodox-church.org.ru/
- www.logos.cy.net/cyprus/chmain.html
- www.ecclesia.gr
- www.myriobiblos.gr/
- www.orthodoxalbania.org/
- www.orthodox.pl/
- www.pravoslav.gts.cz/
- www.ort.fi

30. Μία πρώτη γνωριμία με τους ρωμαιοκαθολικούς χριστιανούς

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να έχουν μια πρώτη ευκαιρία γνωριμίας με τους ρωμαιοκαθολικούς χριστιανούς.
- Να μπορούν να επισημάνουν μερικά χαρακτηριστικά γνωρίσματά τους.

Επιμέρους διδακτικός στόχος:

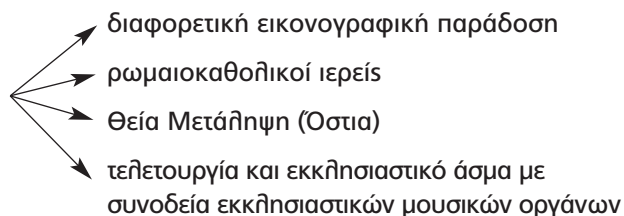
Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά της λατρευτικής ζωής των ρωμαιοκαθολικών χριστιανών.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Οι Ρωμαιοκαθολικοί της Ελλάδας

- Η λατρεία στον ρωμαιοκαθολικό ναό



Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας.

Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να καταδείξει ότι η κουλτούρα, οι νοοτροπίες και οι θρησκευτικές παραδόσεις είναι διαφορετικές και σεβαστές. Ακόμα μπορεί να φανεί μέσα από τη διδασκαλία της ενότητας αυτής ότι ο τρόπος θρησκευτικής έκφρα-

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

σης είναι ιδιαίτερος. Εκτός της γλώσσας, της διάρθρωσης των ακολουθιών, του φιλολογικού ύφους κ.λπ., είναι ευδιάκριτες στην τέλεση της λατρείας των Ρωμαιοκαθολικών διαφορές στη Θεία Μετάληψη, στη μουσική, στον περιορισμένο χρόνο σε σχέση με το βυζαντινό τυπικό της Θείας Λειτουργίας κ.λπ. Τέλος, είναι στη διακριτική ευχέρεια του εκπαιδευτικού να μιλήσει για τη διαφορετική δομή της Θείας Ευχαριστίας των Ρωμαιοκαθολικών.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να αναφερθεί:

- *Σε θέματα Ιστορίας.* Η παρουσία των Ρωμαιοκαθολικών στον ελληναδικό χώρο από το 16ο αιώνα μέχρι σήμερα αναφέρεται σε ιστορικές πηγές. Οι Ρωμαιοκαθολικοί της Ελλάδας που βρίσκονται κυρίως στις Κυκλάδες, στα Επτάνησα και στην Αθήνα υποδέχονται στις τάξεις τους μετανάστες και ευρωπαίους πολίτες που ανήκουν στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία (Πολωνούς, Φιλιππινέζους, Δυτικοευρωπαίους κ.ά.), με αποτέλεσμα να μετατρέπεται και η φυσιογνωμία που είχαν αποκτήσει στην πατρίδα μας.
- *Σε θέματα Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.* Οι Έλληνες Ρωμαιοκαθολικοί συνυπάρχουν αρμονικά εδώ και αιώνες, παρά τα προβλήματα που παρουσιάζονται ως απόρροια των σχέσεων της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας με την Ορθόδοξη Ανατολική Εκκλησία.
- *Σε θέματα Τέχνης.* Όπου υπήρξε παρουσία Ρωμαιοκαθολικών στον ελληναδικό χώρο, καλλιιεργήθηκαν παράλληλα οι ιδιαίτερες καλλιτεχνικές παραδόσεις και η νοοτροπία της Δύσης. Η εικονογραφία, η γλυπτική, η υμνογραφία παρουσίασαν σημαντικές επιδράσεις στους τόπους όπου βρέθηκαν κυρίαρχοι Βενετοί, Γενουάτες και άλλες εθνότητες που ασπάζονταν το Ρωμαιοκαθολικισμό, όπως για παράδειγμα στα Επτάνησα, όπου εντοπίζουμε αναγεννησιακά δείγματα εικονογραφίας, αγάλματα των ιερών προσώπων και την επικράτηση της τετραφωνίας στη ψαλμωδία. Υπάρχει βέβαια και το παράδειγμα του Δομίνικου Θεοτοκόπουλου, στο έργο του οποίου είναι εμφανείς οι βάσεις της ανθρωπιστικής παιδείας και της βυζαντινής αισθητικής, στοιχεία που τον ξεχωρίζουν από τους άλλους καλλιτέχνες της Δυτικής Ευρώπης.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

- Οι μαθητές μπορούν να οργανώσουν μια συνέντευξη με ένα Ρωμαιοκαθολικό ιερέα και να δώσουν έμφαση στη στάση του Βατικανού απέναντι σε σύγχρονα προβλήματα που μας απασχολούν. Τη συνέντευξη μπορεί να ακολουθήσει μία ξενάγηση σε Ρωμαιοκαθολικό ναό, όπου οι μαθητές θα μπορούν να καταγράψουν τις εντυπώσεις τους, να συλλέξουν φωτογραφικό υλικό κ.λπ.
- Ο ειλικρινής διάλογος και το πνεύμα συνεννόησης, που θα πρέπει να κυριαρχήσει, δεν σημαίνει ότι θα οδηγήσουν στην αποσιώπηση των προβλημάτων, που εξακολουθούν να υπάρχουν μεταξύ της Εκκλησίας μας και του Ρωμαιοκαθολικισμού. Το πρόβλημα της Ουνίας, η απομάκρυνση του Βατικανού από την κοινή αρχαία παράδοση της Εκκλησίας μπορούν να θιγούν στα πλαίσια του μαθήματος, με δεδομένο ότι θα επανεξεταστούν στο Γυμνάσιο.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Η ενότητα αυτή προσφέρεται για συγκριτικού τύπου εργασίες. Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να επισημάνουν ομοιότητες και διαφορές με την Ορθόδοξη Εκκλησία, αφού παρακολουθήσουν σε βίντεο ορισμένα αποσπάσματα από λατρευτικές εκδηλώσεις των Ρωμαιοκαθολικών. Αυτό θα τους επιτρέψει να εξετάσουν και να καταγράψουν τις διαφορές που υπάρχουν (ναός, άμφια, λατρευτικά σκεύη, τελετουργικό, συμμετοχή των πιστών, τρόπος μετοχής στη Θεία Ευχαριστία κ.λπ.) και να ασκήσουν έτσι την παρατηρητικότητα, τη φαντασία, την αίσθησή τους για το διαφορετικό και την κριτική ικανότητά τους.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Ο μαθητής πρέπει να εσιιάσει την προσοχή του σε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διέπουν τη λατρεία και την τέχνη των Ρωμαιοκαθολικών και περιέχονται στο κείμενο της ενότητας.
2. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να καθοδηγήσει τους μαθητές του στην αναζήτηση Ρωμαιοκαθολικών ναών στον ελληνικό χώρο π.χ. στην Αθήνα (Άγιος Διονύσιος), στις Κυκλάδες (π.χ. Άνω Σύρος) και βέβαια στην Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο, όπου μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε ιστορικούς ναούς.
3. Ο επηρεασμός της θρησκευτικής τέχνης στη δυτική Εκκλησία από το ρεαλισμό, την Αναγέννηση, τα έντονα χρώματα, την προοπτική κ.λπ. είναι μερικά μόνο από τα στοιχεία που τη διαφοροποιούν από την παράδοση της βυζαντινής αγιογραφίας.
4. Η σωστή αντιστοίχιση είναι η εξής:
Καθεδρικός ναός Αγίου Πέτρου – Ρώμη
Έλληνες Ρωμαιοκαθολικοί – Κυκλάδες, Αθήνα, Επτάνησα
Όστια – Άζυμος Άρτος
κληρικοί - άγαμοι

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Deseille, Π., *Ανατολική και Δυτική Χριστιανοσύνη*, μτφρ. Σ. Γουνελά, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2004.
- Κοντίδης, Θ. (επιμ.), *Ο Καθολικισμός*, εκδ. Ελληνική Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Ματσούκας, Ν., *Οικουμενική Κίνηση*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1986.
- <http://www.vatican.va>

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

31. Μια πρώτη γνωριμία με τους ευαγγελικούς χριστιανούς (Προτεστάντες)

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

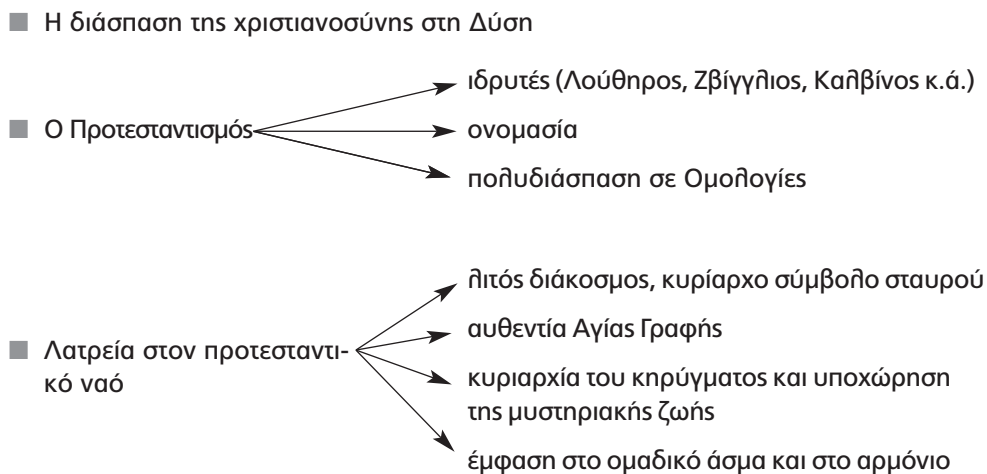
- Να έχουν μια πρώτη γνωριμία με τους ευαγγελικούς χριστιανούς, ώστε να μπορούν στοιχειωδώς να επισημάνουν κάποια χαρακτηριστικά τους.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αντιληφθούν τις βασικές αιτίες διάσπασης του Χριστιανισμού στη Δύση.
- Να κατανοήσουν κάποια από τα κύρια χαρακτηριστικά της λατρευτικής ζωής των Προτεσταντών.
- Να επιβεβαιώσουν ότι η αγάπη, ο αλληλοσεβασμός και ο διάλογος μπορούν να προωθήσουν την ενότητα των χριστιανών.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας



Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Η γένεση και η επικράτηση του Προτεσταντισμού παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον όχι μόνο για τους Ρωμαιοκαθολικούς αλλά και για την Ορθόδοξη Εκκλησία. Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να καταδείξει ότι η διάσπαση του δυτικού τμήματος της

χριστιανοσύνης υπήρξε ένα οδυνηρό γεγονός, όχι μόνο για την Ρωμαιοκαθολική αλήθεια και για την Ορθόδοξη Εκκλησία, καθώς δημιούργησε προβλήματα που είχαν άμεση ή έμμεση επίδραση στη ζωή όλων των χριστιανών. Η επισήμανση κάποιων βασικών χαρακτηριστικών μιας κυριακάτικης Θείας Λειτουργίας σε έναν προτεσταντικό ναό μπορεί να δώσει τη δυνατότητα στους μαθητές να γνωρίσουν στοιχειωδώς την προτεσταντική θεολογία και παράλληλα να συνειδητοποιήσουν την αλήθεια της Ορθοδοξίας.

Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να αναφερθεί:

- Στο μάθημα της Ιστορίας. Μπορεί να γίνει αναφορά στα ιστορικά γεγονότα της Μεταρρύθμισης (16ος αιώνας), αλήθεια και στα συγχωροχάρτια, στην ιερά εξέταση κ.ά.
- Σε θέματα καθημερινής ζωής. Η επικοινωνία με δυτικούς χριστιανούς, ως καθημερινή πραγματικότητα, μας αποκαλύπτει διαφορετικές χριστιανικές παραδόσεις, από την άλλη γίνεται αφορμή για να συνειδητοποιήσουμε τις κοινές μας ρίζες και τη σημασία του χριστιανικού πολιτισμού για το μέλλον μας.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

- Ο εκπαιδευτικός μπορεί σε συνεργασία με έναν πάστορα να παρουσιάσει κάποια προτεσταντική Ομολογία ώστε να απαντηθούν αρκετές από τις απορίες των μαθητών.
- Συμπληρωματικά, ο εκπαιδευτικός έχει την ευκαιρία να χρησιμοποιήσει κείμενα του Λουθήρου, που εκφράζουν βασικές θεολογικές θέσεις του Προτεσταντισμού και περιέχονται στα έργα που μνημονεύονται στην προτεινόμενη βιβλιογραφία.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Οι μαθητές μπορούν, με την καθοδήγηση του δασκάλου τους, να παρουσιάσουν κάποιες από τις προτεσταντικές κοινότητες, που ζουν στην Ελλάδα, και να περιγράψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μιας από αυτές. Στη συνέχεια έχουν την ευκαιρία να διατυπώσουν συμπεράσματα σχετικά με τη στάση που πρέπει να έχει ένας ορθόδοξος χριστιανός απέναντι σ' αυτές τις προτεσταντικές ομάδες.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Οι σωστές απαντήσεις είναι οι εξής: Λάθος, Σωστό, Λάθος, Σωστό, Σωστό.
2. Με βάση το κείμενο της ενότητας οι μαθητές μπορούν να επισημάνουν κάποια από τα βασικά αίτια της διάσπασης του Χριστιανισμού στη Δύση (κοσμικές διεκδικήσεις του Πάπα κ.ά.).
3. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ανακαλύψουν την κοινωνική προσφορά μεγάλων σύγχρονων προσωπικοτήτων του Προτεσταντισμού. Για παράδειγμα, ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, ορμώμενος από τη θεολογική σκέψη και όντας ο ίδιος πάστορας, αγωνίστηκε για την ισότητα, τη δημοκρατία και την ειρήνη, θυσιάζοντας την ίδια του τη ζωή. Ο αγώνας του για τη μεταβολή των κοινωνικών δομών και για τα δικαιώματα των έγχρωμων στις Η.Π.Α. υπήρξε μια πολύτιμη προσφορά στην ανθρωπότητα.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Δεληκωσταντής Κ., «Διπλή νηική; Η διαλεκτική της ελευθερίας στον Λούθηρο», *Σύναξη*, 51 (Ιούλι.-Σεπτ. 1994), 41-57.
- Καρμίρης Ι., *Ο ορθόδοξος-προτεσταντικός διάλογος. Σύντομος επισκόπησις της ανεπίξεως αυτού*, Αθήνα 1988.
- Λούθηρος Μ., *Για την εγκόσμια εξουσία και μέχρι που εκτείνεται η υπακοή μας σ' αυτήν*, μτφρ. Γ. Γρηγορίου, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2004.
- Ματσούκας Ν., *Ο Προτεσταντισμός*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1995.
- Τσελεγγίδης Δ., *Η σωτηριολογία του Λουθήρου. Συμβολή στη μελέτη της θεολογίας του Λουθήρου από ορθόδοξη άποψη*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1991.
- <http://christianity.about.com>

32. Η λατρεία των Εβραίων στη συναγωγή το Σάββατο

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν από περιγραφή την ισραηλιτική λατρεία στη συναγωγή και την πραγματικότητα της σύγχρονης εβραϊκής θρησκείας.

Επιμέρους διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν την εβραϊκή κοινότητα στη χώρα μας και κάποιες από τις ιστορικές συναγωγές που υπάρχουν στην Ελλάδα.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Οι ορθόδοξοι χριστιανοί προσεγγίζουν με σεβασμό και αγάπη τους ανθρώπους που ασπάζονται μια διαφορετική θρησκεία

- Στη συναγωγή υπάρχουν
 - η θήκη
 - ο άμβωνας
 - η επτάφωτος λιχνία
 - καθίσματα

- Η λατρεία χωρίζεται σε
 - ανάγνωση των Γραφών
 - κήρυγμα
 - προσευχή

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Η γνωριμία των μαθητών με τα ιουδαϊκά λατρευτικά έθιμα στη συναγωγή, κέντρο του Ιουδαϊσμού στις μέρες μας, καλύπτει σε ένα βαθμό το κενό που τους χωρίζει από τον κόσμο της Παλαιάς Διαθήκης, τον κόσμο, στον οποίο γεννήθηκε, μεγάλωσε και δίδαξε ο Χριστός. Η ιουδαϊκή συναγωγή υποκαθιστά για τους Ιουδαίους το Ναό του Ηρώδη, για τον οποίο η Καινή Διαθήκη σώζει έξι επεισόδια με το Χριστό. Ο Ναός καταστράφηκε το 70 μ.Χ. από τον Τίτο και η ιουδαϊκή διασπορά καλλιέργησε τη θέση της συναγωγής στη συνείδησή της, ενός θεσμού που υπήρχε ήδη. Με κέντρο τη συναγωγή οι Απόστολοι ακολούθησαν την προτροπή του Κυρίου: «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» (Ματθ. 28, 19-20). Ιστορικοί λόγοι, όμως, επέβαλαν το χωρισμό της Εκκλησίας από τη συναγωγή, η οποία ακολούθησε την ιστορική της πορεία, άμεσα συνυφασμένη με την ιστορική πορεία του Ισραηλιτικού έθνους. Μια πορεία περιπετειώδης και τραγική, που κατέδειξε συνάμα την προσαρμοστικότητα του Ιουδαϊσμού σε νέα δεδομένα, νέες συνθήκες ζωής και παραδόσεις. Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα επίσης να αναφερθεί σε αδρές γραμμές στις βασικές αντιλήψεις του Ιουδαϊσμού, που τον καθιστούν διακριτό από άλλα θρησκευόμενα και θεμελιώνονται στην πίστη στον ένα Θεό. Υπάρχει, δηλαδή, η δυνατότητα να γίνουν αναφορές στην προσδοκία της έλευσης του Μεσσία, στο πρόβλημα του κακού στον κόσμο, στον περιούσιο λαό του Ισραήλ κ.λπ.

Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να αναφερθεί:

- **Στην Ιστορία.** Σημαντικά ήταν τα ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν την ιουδαϊκή θρησκεία, η οποία είναι προϊόν εξέλιξης τεσσάρων χιλιάδων περίπου χρόνων. Η παραμονή των Ισραηλιτών στην Αίγυπτο (1600-1240 π.Χ.), η περιπλάνηση στην έρημο του Σινά (1240-1200 π.Χ.) και η εγκατάστασή τους στη γη Χαναάν (1200 π.Χ.), η βαβυλωνία αιχμαλωσία (586 π.Χ.), η κυριαρχία του Μεγάλου Αλεξάνδρου (4^{ος} αι. π.Χ.) και των επιγόνων του και η ρωμαϊκή κυριαρχία στην Ιουδαία (1^{ος} αι. π.Χ.), είναι μερικά μόνο από τα ιστορικά γεγονότα που αποτελούν το ιστορικό υπόβαθρο του Χριστιανισμού. Επίσης γεγονότα που συνδέονται με τον αντισημιτισμό και τις ναζιστικές θηριωδίες κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μπορούν να δώσουν ποικίλες προεκτάσεις.
- **Στην Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή.** Οι μαθητές, με αφορμή τους Ιουδαίους της διασποράς, μπορούν να διδαχθούν την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση των μελών μιας κοινωνίας. Είναι εξάλλου γνωστές οι πολιτισμικές επιδράσεις των Ιουδαίων στις χώρες όπου κατοίκησαν.
- **Σε θέματα Τέχνης.** Τα ιστορικά κτίρια των συναγωγών αλλά και τα λατρευτικά αντικείμενα της Ισραηλιτικής θρησκείας, τόσο στο σύγχρονο κόσμο, όσο και αρχαιότερα, μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να γνωρίσουν περισσότερο αυτή τη θρησκεία.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα με αφορμή μια επίσκεψη σε μια συναγωγή να αναφερθεί στην ιουδαϊκή θρησκεία και τη λατρεία της.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Οι μαθητές μπορούν να προσπαθήσουν να βρουν Έλληνες συμπολίτες μας, που ζουν και εργάζονται στην περιοχή τους και ασπάζονται την ισραηλιτική θρησκεία. Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού μπορούν να πάρουν συνεντεύξεις, να συγκεντρώσουν πληροφορίες, φωτογραφικό υλικό κ.λπ. με θέμα τη θρησκεία τους στη σύγχρονη πραγματικότητα. Επίσης, μπορούν να καταγράψουν τις απόψεις του Ιουδαϊσμού για προβλήματα που θέτουν τα νέα κοινωνικά και επιστημονικά δεδομένα (π.χ. βιοηθική, μεταμοσχεύσεις, ευθανασία κ.λπ.).

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Η σωστή αντιστοίχιση είναι:
ραβίνος - διδάσκαλος του Νόμου
άμβωνας - βήμα
Σάββατο - ιερή ημέρα
συναγωγή - τόπος συγκέντρωσης
επτάφωτος λυχνία - ιερό αντικείμενο
2. Η επτάφωτος λυχνία είναι το κατεξοχήν συμβολικό σκεύος της ιουδαϊκής λατρείας. Με το θρησκευτικό αυτό αντικείμενο που υπάρχει στις συναγωγές, είναι συνδεδεμένος ο συμβολισμός του φωτός και του σκότους. Επίσης, συμβολίζει τους επτά ουρανούς, σύμφωνα με την αρχαία ανατολική διδασκαλία, αλλά και τον Ήλιο που περιβάλλεται από τους έξι πλανήτες. Αυτοί είναι μερικοί μόνο από τους συμβολισμούς, με τους οποίους συνδέεται η επτάφωτος λυχνία.
3. Ο μαθητής μπορεί να βοηθηθεί στην παρουσίαση της συναγωγής, εάν προηγηθεί συνεννόηση του εκπαιδευτικού με το ραβίνο.

93

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Βέηλα Β., *Εβραϊκή Αρχαιολογία*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα, 2003.
- Mc Afee W., *Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα*, μτφρ. Σ. Αγουρίδη, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 1997.
- Οικονόμου Η., *Αρχαιολογία και Θεολογία της Βιβλικής Παλαιστίνης*, Αθήνα 2004.
- Ροζάνης Σ., *Ο σύγχρονος Ιουδαϊσμός*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.
- *Αι Πύλαι των Προσευχών, Προσευχολόγιον*, Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Συντονισμού και Γνωματεύσεως, Αθήνα 1974.
- Σιμπής Ι., *Η Συναγωγή*, Ιερουσαλήμ 1984.
- Χαστούπης Α., *Διδασκαλία του Ιουδαϊσμού*, Αθήνα 1979.

- *Θρησκευολογικό Λεξικό*, (επιμ. Μ. Μπέγζος), εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- www.ujc.org/
- www.bibleplaces.com
- www.intheirsandals.com
- www.israel.com

33. Η προσευχή των μουσουλμάνων στο τζαμί την Παρασκευή

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν από περιγραφή τη λατρεία των μουσουλμάνων στο τζαμί.
- Να αποκομίσουν κάποια εικόνα από τη σημερινή θρησκεία του Ισλάμ.

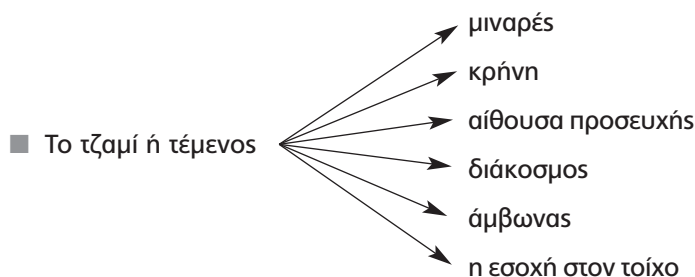
Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να κατανοήσουν τις βασικές ανάγκες που εξυπηρετεί το τζαμί.
- Να έρθουν σε επαφή με την ισλαμική τέχνη.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Η θρησκεία του Ισλάμ και ο ιδρυτής της



- Η προσευχή και το Ραμαζάνι

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Όπως διαφαίνεται και από τη σχηματική παράσταση του περιεχομένου της ενότητας, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα, με βάση το τέμενος και τη λειτουργία του, να έρθουν σε επαφή με ένα διαφορετικό πολιτισμό. Η εξάπλωση άηλωστε του Ισλάμ έγινε μέσα σε συνθήκες που άφησαν τα ίχνη τους στη συνείδηση των πιστών αλλιά και

Θρησκευτικά Στ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

στις καθημερινές τους πρακτικές, πολλές από τις οποίες παρέμειναν μέχρι σήμερα. Η προσευχή στο Ισλάμ και ο χώρος του τεμένους συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την επικοινωνία των ανθρώπων με τους συνανθρώπους τους και το Θεό.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να αναφερθεί:

- Στο μάθημα της Ιστορίας. Σημαντικά ιστορικά γεγονότα συνδέονται με την ίδρυση του Ισλάμ και την εξάπλωσή του πέρα από τα όρια της Αραβίας του 7ου αιώνα.
- Στην Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή. Είναι εμφανές ότι πολλά μέτωπα πολεμικών συγκρούσεων σήμερα συνδέονται με την άνοδο του Ισλάμ και με την έξαρση του φονταμενταλισμού. Επίσης, είναι σημαντικό οι μαθητές να γνωρίσουν καλύτερα το Ισλάμ, σε συνάρτηση με το γεγονός, ότι αρκετοί συμπατριώτες μας είναι μουσουλμάνοι, ο αριθμός των οποίων αυξήθηκε σημαντικά με τον ερχομό πολλών μεταναστών από διάφορες μουσουλμανικές χώρες.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

- Συνδέοντας το μάθημα των Θρησκευτικών με αυτό της Πληροφορικής, ο εκπαιδευτικός μπορεί να παροτρύνει τους μαθητές του να ανακαλύψουν και να επεξεργαστούν πληροφορίες που αφορούν διάφορα τεμένη στον κόσμο.
- Οι μαθητές μπορούν να οργανώσουν μια έκθεση παιδιών και νέων φωτογραφιών με θέμα: «Οι μουσουλμάνοι της Ελλάδας». Κάθε μαθητής μπορεί να γράψει για κάθε φωτογραφία που θα φέρει, μια σύντομη αληθιά κατατοπιστική λεζάντα.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Στο κείμενο του μαθήματος παρουσιάζονται κάποιες από τις ιδιαιτερότητες της προσευχής των μουσουλμάνων. Οι μαθητές μπορούν να βρουν πρόσθετα στοιχεία για την προσευχή αυτή και να γράψουν ένα σύντομο κείμενο, με το οποίο θα παρουσιάζουν τις ιδιαίτερες πτυχές της.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Οι σωστές απαντήσεις είναι: Σωστό, Λάθος, Λάθος, Σωστό, Σωστό, Λάθος, Σωστό.
2. Στην έρευνά τους, οι μαθητές είναι ανάγκη να βοηθηθούν από τον εκπαιδευτικό ή τους γονείς τους.
3. Μερικές από τις χώρες που μπορούν να εντοπιστούν είναι το Ιράν, το Αφγανιστάν, η Σαουδική Αραβία, η Λιβύη κ.ά.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Γιαννουλάτος Α. (νυν Αρχιεπίσκοπος Αθηνών), *Ισλάμ. Θρησκευτολογική επισκόπηση*, εκδ. Πορευθέντες, Αθήναι 1990.

- Ζιάκας Γ., *Ιστορία των Θρησκευμάτων Β'. Το Ισλάμ*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1983.
- Hourani A.H., *Islam in European thought*, εκδ. Cambridge University Press, Cambridge 1991.
- «Χριστιανισμός και Ισλάμ», *Καθ' οδόν*, 3 (Σεπτ.-Δεκ. 1992).
- <http://www.islam.org>

34. Γρηγόριος ο Θεολόγος

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν την ξεχωριστή θέση που έχει στη μνήμη και στην καρδιά των χριστιανών ο Γρηγόριος ο Θεολόγος.

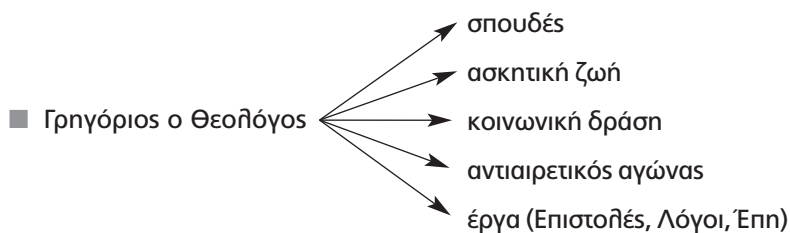
Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αγαπήσουν τα πατερικά κείμενα.
- Να αντιληφθούν την τεράστια προσφορά του Γρηγορίου στα γράμματα και τον πολιτισμό.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Τα πατερικά κείμενα ως πνευματικός πλούτος



Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα μιας πρώτης επαφής με τον άγιο Γρηγόριο το Θεολόγο και το έργο του. Η καλλιέργεια και το εύρος των γνώσεών του, η ζωή και το έρ-

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

γο του μπορούν να αποτελέσουν αγαθό πρότυπο για κάθε νέο άνθρωπο.

Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να αναφερθεί:

- *Στο μάθημα της Ιστορίας.* Η προσφορά του Αγίου Γρηγορίου στη σύζευξη Ελληνισμού και Χριστιανισμού υπήρξε τεράστια. Στο έργο του κατάφερε να συνδυάσει σε μια ζωντανή ενότητα τους θησαυρούς της αρχαίας ελληνικής σκέψης με την αλήθεια της βιβλικής αποκάλυψης. Η σύζευξη αυτή έμελλε να μετατοπίσει το κέντρο βάρους της ανθρώπινης δραστηριότητας· η αρετή, η τέχνη, η φιλοσοφία, η επιστήμη, η πολιτική ολοκληρώνονται στο πεδίο της πνευματικής ζωής, της ιερής τέχνης, της θεολογίας, της κοινωνικής πρόνοιας και της φιλανθρωπίας.
- *Σε θέματα καθημερινής ζωής.* Είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο αγώνας του Γρηγορίου για να διαφυλάξει την ορθή πίστη της Εκκλησίας και να καταδείξει την πλάτη των αιρετικών της εποχής του. Μέσα από το παράδειγμα του αγίου Γρηγορίου, οι μαθητές μπορούν να κατανοήσουν τη σημασία της συνειδητής μετοχής τους στο σώμα της Εκκλησίας και της έννοιας του «καλού αγώνα» στην καθημερινή τους ζωή.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

- Ο εκπαιδευτικός μπορεί, με αφορμή τη συγκεκριμένη ενότητα, να αναφερθεί στην περιοχή της Καππαδοκίας, από την οποία αναδείχθηκαν μεγάλες προσωπικότητες της Εκκλησίας. Εκτός από το Γρηγόριο το Θεολόγο, ο Μέγας Βασίλειος, ο Γρηγόριος Νύσσης, ο Αμφιλόχιος Ικονίου κ.ά., διακήρυξαν με πληρότητα το περιεχόμενο της χριστιανικής πίστης και την αναγκαιότητα σύζευξής της με την αρχαία ελληνική σκέψη. Η προσφορά της Καππαδοκίας στην ακτινοβολία της Εκκλησίας υπήρξε μεγάλη. Αδιάψευστος μάρτυρας είναι τα αμέτρητα ξωκλήσια, τα μοναστήρια που ιδρύθηκαν κατά τη βυζαντινή περίοδο και τα οικοδομήματα που λαξεύτηκαν στους βράχους της.
- Η εορτή των Τριών Ιεραρχών μπορεί να αποτελέσει την καταλληλότερη ευκαιρία για τον εκπαιδευτικό να αναδείξει τη μορφή και το έργο του αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου. Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα, μέσα από ποικίλες δραστηριότητες, να κατανοήσουν την προσφορά του Γρηγορίου στο σύγχρονο άνθρωπο.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Η προσωπικότητα και το έργο του αγίου Γρηγορίου μπορεί να αποτελέσουν πρότυπο για να προσδιορίσουν οι μαθητές τη στάση τους απέναντι σε προβλήματα που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος άνθρωπος. Η επαγρύπνηση, το αγωνιστικό φρόνημα, η υπομονή, η ασκητικότητα είναι ορισμένα απαραίτητα χαρακτηριστικά του χριστιανού κάθε εποχής, για να είναι σε θέση να αντισταθεί στην κοινωνική ανισότητα, στην εκμετάλλευση, στην αδικία, στο υπαρξιακό κενό, στον ευδαιμονισμό, στην παθητικότητα και σε άλλες μορφές αλλοτριωμένης ζωής.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Οι σωστές απαντήσεις είναι: Καππαδοκίας, σπουδές, Μέγα Βασίλειο, φίλοι, ασκητεύει, ορθοδόξους, Κωνσταντινούπολη, 25 Ιανουαρίου, 30 Ιανουαρίου, Ιεράρχες.
2. Τα σκίτσα που καλούνται να δημιουργήσουν οι μαθητές μπορούν να αξιολογηθούν και να αναρτηθούν στους τοίχους της τάξης.
3. Ο μαθητής μπορεί με σχετική ευκολία να αναφερθεί σε χαρακτηριστικά που πρέπει να κοσμούν έναν Επίσκοπο, όπως, η καλλιέργεια, η αγάπη για την Εκκλησία, η διάθεση προσφοράς στον πλησίον, το αγωνιστικό φρόνημα, η υπομονή, η πραότητα και άλλα.
4. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η δίψα για μάθηση, η αξιοποίηση της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας για τη διατύπωση των αληθειών της πίστης, η πλούσια συγγραφική δράση, η φιλανθρωπική τους δραστηριότητα και η αγωνιστικότητα, είναι ελάχιστα μόνο από τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τους Τρεις Ιεράρχες.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Ζηζιούλας Ι. (νυν Μητροπολίτης Περγάμου), *Ελληνισμός και Χριστιανισμός. Η συνάντηση των δύο κόσμων*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2003.
- Μπέγζος Μ., *Διόνυσος και Διονύσιος*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Παπαδόπουλος Σ., *Γρηγόριος ο Θεολόγος. Σπουδή του βίου και του έργου του*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1991.
- Πατρώνος Γ., *Ελληνισμός και Χριστιανισμός*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2003.
- Τατάκης Β., *Η συμβολή της Καππαδοκίας στη χριστιανική σκέψη*, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1989.
- <http://www.myriobiblos.gr>

35. Ο Ακάθιστος Ύμνος

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να κατανοήσουν τους λόγους για τους οποίους ο Ακάθιστος Ύμνος είναι τόσο προσφιλής σε όλους τους ορθόδοξους χριστιανούς.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να επιβεβαιώσουν την καθοριστικής σημασίας συμβολή της Θεοτόκου στο σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

- Να γνωρίσουν καλύτερα την εκκλησιαστική υμνογραφία και ποίηση και να αντιληφθούν τη σημασία τους.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Ο άνθρωπος προσπαθεί να υμνήσει την Παναγία
- Η Παναγία προστατεύει, σώζει και μεσιτεύει
- Το περιεχόμενο του Ακαθίστου Ύμνου
- Ο Ακάθιστος Ύμνος στην Τέχνη, τη λαογραφία και τη λογοτεχνία

Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να προετοιμαστεί κατάλληλα, ώστε με μια γενικότερη εισαγωγή στην εκκλησιαστική υμνογραφία, να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις κατανόησης της σημασίας του Ακαθίστου Ύμνου για όλους τους ορθόδοξους χριστιανούς. Μέσα από τους στίχους του Ακαθίστου Ύμνου εκφράζονται με απαρμιλλο γλωσσικό και ποιητικό τρόπο, τα δόγματα της Εκκλησίας. Τα άφθονα εκφραστικά και αισθητικά στοιχεία του Ακαθίστου Ύμνου (εικόνες, παρομοιώσεις, αντιθέσεις, παρηχήσεις, ομοιοτέλευτα κ.λπ.), αλλά και ολόκληρη η δομή του κοντακίου αυτού, προσφέρουν απεριόριστες δυνατότητες αξιοποίησης στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί επιπλέον να αναφερθεί:

- *Σε θέματα Τέχνης.* Στη Βυζαντινή Αγιογραφία οι θεματικές του Ακαθίστου Ύμνου καταλαμβάνουν περίοπτη θέση. Οι 24 οίκοι του Ύμνου απεικονίζονται σε πολλούς ιστορικούς ναούς της πατρίδας μας, όπως στην Παντάνασσα του Μυστρά (15ος αιώνας), στη Μονή Ιβήρων (16ος αιώνας), στη Μονή Βαρλαάμ των Μετεώρων (17ος αιώνας) και αλλού. Επίσης διάφορες απεικονίσεις του διασώζονται σε φορητές εικόνες που υπάρχουν σε μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού, καθώς και σε ιδιωτικές συλλογές.
- *Στη Λογοτεχνία.* Υπάρχουν πολλά παραδείγματα επίδρασης του Ακαθίστου Ύμνου σε κορυφαίους ποιητές και πεζογράφους, όπως εξάλλου επισημαίνεται στο κείμενο της ενότητας.
- *Στο μάθημα της Μουσικής.* Στην εκκλησιαστική υμνογραφία μπορούν να εντοπιστούν και άλλοι ύμνοι, που είναι αφιερωμένοι στη Θεοτόκο και στην ενανθρώπιση του Λόγου του Θεού.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Η συγκεκριμένη ενότητα συνδέεται άρρηκτα με τη Θεοτόκο, στην οποία η Εκκλησία μας αποδίδει ιδιαίτερη τιμή, θεωρώντάς την ως την πλέον εξυμνημένη ανάμεσα

στα κτίσματα του Θεού, ως «τήν τιμιωτέραν τῶν Χερουβεὶμ καὶ ἔνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφεὶμ». Στις ακολουθίες της Εκκλησίας μας η Παναγία μνημονεύεται ως «Ἵπεραγία», «ἄχραντος», «ὑπερευλογημένη», «ἔνδοξος Δέσποινα ἡμῶν», «Θεοτόκος» και «ἀειπάρθενος Μαρία» και συμπυκνώνεται ἔτσι η πίστη και η αφοσίωση των χριστιανῶν στο πρόσωπό της. Ο εκπαιδευτικός ἔχει τη δυνατότητα να εστιάσει την προσοχή των μαθητῶν του στο πρόσωπο της Θεοτόκου, της μητέρας του Χριστοῦ, στην οποία εἶναι αφιερωμένος ο Ακάθιστος Ὑμνος. Στη διάθεσή του ἔχει ἀναρίθμητες πηγές (ακολουθίες της Εκκλησίας, θεολογικά κείμενα, τέχνη, λαϊκὴ παράδοση, θρύλους κ.λπ.).

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Συνδέοντας το μάθημα των Θρησκευτικῶν με το μάθημα της Μουσικῆς, ο εκπαιδευτικός ἔχει την ευκαιρία να διδάξει (σε συνεργασία με τον αρμόδιο εκπαιδευτικό που διδάσκει μουσική) τον Ακάθιστο Ὑμνο με συνοδεία βυζαντινῆς μουσικῆς. Ο Ακάθιστος Ὑμνος μπορεί να αποτελέσει πηγή ἐμπνευσης για τους μαθητές, ὥστε αυτοὶ να συνθέσουν δικά τους ποιήματα, αφιερωμένα στην Παναγία και να τα μελοποιήσουν.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητῆ

1. Οι σωστές ἡέξεις της ακροστιχίδας: Ἄβαροι, Κωνσταντινούπολη, ἀντίσταση, Θεοτόκος, ἱερός, Σαρακοστή, τείχη, ὀρθοδόξους, στρατηγῶ.
2. Ο σχολιασμός των αποσπασμάτων του Ακαθίστου Ὑμνου μπορεί να πραγματοποιηθεῖ προφορικὰ ἢ γραπτὰ.
3. Οι μαθητές, με την ἄδεια του υπεύθυνου ἱερέα, μπορούν να καταγράψουν και να φωτογραφήσουν τοιχογραφίες και φορητές εικόνες, που παρουσιάζουν τη Γέννηση του Χριστοῦ και την Παναγία σε ὀρθόδοξους ναοὺς της περιοχῆς τους.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Αντουράκης, Γ., *Το Δωδεκάορτο και ο Ακάθιστος Ὑμνος στην Ορθόδοξη Τέχνη και Παράδοση*, Αθήνα 2003.
- Δετοράκης, Θ., *Ο «Ακάθιστος Ὑμνος» και τα προβλήματά του*, Ἴδρυμα Γουλιανδρή – Χορν, Αθήνα 1998.
- Κόντογλου, Φ., *Ἐκφρασεις της Ορθοδόξου Εικονογραφίας*, τόμ. Α', εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1960.
- Τωμαδάκης Ν. Β., «Ακάθιστος Ὑμνος, Κανῶν, Ακολουθία», *Θρησκευτικὴ και Ηθικὴ Εγκυκλοπαιδεία*, τόμ. 1, Αθήνα 1962, σσ. 1147-1164.
- www.myriobiblos.gr/afieromata/index.asp
- <http://www.culture.gr>

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

36. Το Άγιον Όρος

Στόχοι

Κύριος διδακτικός στόχος:

Οι μαθητές θα πρέπει:

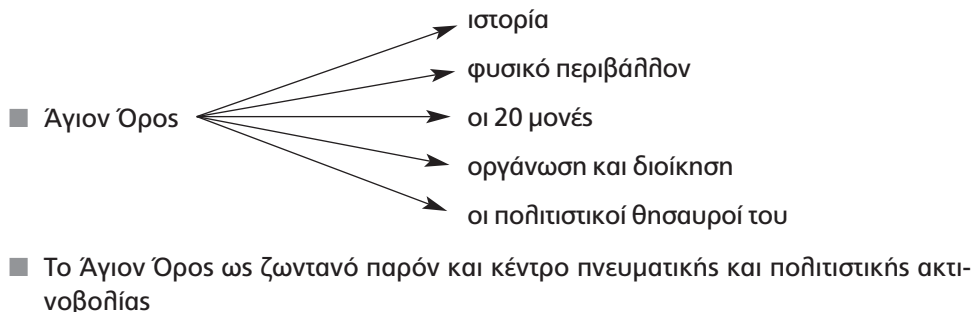
- Να αντιληφθούν ότι η πανορθόδοξη πολιτεία ασκητικών αδελφοτήτων του Αγίου Όρους είναι κέντρο πνευματικής και πολιτιστικής ακτινοβολίας.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να κατανοήσουν κάποιες από τις ιδιαίτερες πτυχές της οργάνωσης και της διοίκησης του Αγίου Όρους.
- Να γνωρίσουν τη μοναχική ζωή και το ασκητικό ιδεώδες της Ορθοδοξίας.
- Να γνωρίσουν τους πολιτιστικούς θησαυρούς του Αγίου Όρους και τη σύνδεσή τους με το παρόν και το μέλλον της Εκκλησίας μας.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας



Περιεχόμενο – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Η συγκεκριμένη ενότητα παρέχει στον εκπαιδευτικό πολλές δυνατότητες διδακτικής αξιοποίησής της. Η ιστορία του Αγίου Όρους, η γεωγραφική θέση και το φυσικό περιβάλλον, η μοναστική ζωή, οι θεσμοί και η ανάπτυξη της χριστιανικής τέχνης, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, αποτελούν πρώτης τάξεως ευκαιρία για το διδάσκοντα να αναδείξει το «Περιβόλι της Παναγίας» και να συνδέσει το μάθημά του με αρκετά άλλα μαθήματα. Σε κάθε όμως περίπτωση, στο πλαίσιο του μαθήματος πρέπει να επικεντρώσει την προσοχή του στον αθωνικό μοναχισμό και στην προσφορά του, στους αγίους ασκητές του, καθώς και στην ιδιαίτερη οργάνωση και διοίκησή του.

Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα επίσης να αναφερθεί:

- *Στο μάθημα της Ιστορίας.* Προσφέρεται η αναφορά σε ιστορικές περιόδους ακμής του μοναχισμού στο όρος του Άθω, όπως η περίοδος της ψυχαστικής έριδας (14ος αιώνας), η περίοδος της Τουρκοκρατίας, οπότε και αποτέλεσε προπύργιο του Ορθόδοξου Χριστιανισμού στα δύσκολα χρόνια, προσφέροντας ανυπολόγιστες υπηρεσίες στο υπόδουλο Γένος. Σημείο αντίστασης στη νόθευση της Παράδοσης από τους Μισσιονάριους το 18ο αιώνα, το κίνημα των Κοιηλυβάδων, βρήκε σε αυτό φιλόξενο έδαφος.
- *Στην καθημερινή ζωή των μοναχών και στον ασκητικό τους αγώνα.* Μπορεί να γίνει αναφορά στο ημερήσιο πρόγραμμα του μοναχού, το οποίο καλύπτουν διακονήματα για τις καθημερινές ανάγκες της μοναστικής αδελφότητας, προσευχή, η Θεία Λατρεία και η συμμετοχή στην κοινοβιακή ζωή. Παράλληλα μπορούν να γίνουν αναφορές στη ζωή των αναχωρητών ασκητών που είναι εγκατεστημένοι σε σκίτες, που βρίσκονται διεσπαρμένες στο περιβόλι της Παναγιάς. Ακολουθώντας μπορούν να γίνουν οι συσχετισμοί με την κοσμική ζωή και να βγουν ανάλογα συμπεράσματα. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η σύνδεση της ζωής των μοναχών με την παράδοση των πρώτων χριστιανικών αιώνων.
- *Στην Αγιορίτικη τέχνη.* Σημαντικό αρωγό στην προσπάθεια του εκπαιδευτικού αποτελούν οι αρχαιολογικοί κατάλογοι με εκθέματα από τις μονές, τα οδοιπορικά κ.ά. Το πλούσιο και ποιοτικό φωτογραφικό υλικό θα δώσει τη δυνατότητα στους μαθητές να γνωρίσουν την εικαστική μας παράδοση μέσα από την ιστορία της και τη σύγχρονη εξέλιξή της.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναφερθεί σε μεγάλους λογοτέχνες, οι οποίοι έχουν αφιερώσει έργα τους στην περιγραφή του Αγίου Όρους και της ζωής και πνευματικότητας των μοναχών. Μερικοί από αυτούς είναι ο Άγγελος Σικελιανός, ο Γεώργιος Σεφέρης, ο Γεώργιος Θεοτοκάς, ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ο Φώτης Κόντογλου, ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης και άλλοι. Οι μαθητές μπορούν να χωριστούν σε ομάδες, να βρουν ορισμένα αποσπάσματα από τα έργα τους που αναφέρονται στο Άγιον Όρος και να τα παρουσιάσουν στην τάξη.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναθέσει την παρουσίαση των 20 μονών του Αγίου Όρους στους μαθητές, δίνοντάς τους την ευκαιρία να επιλέξουν οι ίδιοι τον τρόπο αυτής της παρουσίασης. Ο εκπαιδευτικός και οι γονείς των μαθητών μπορούν να βοηθήσουν αυτή την παρουσίαση προτείνοντάς τους λευκώματα, διευθύνσεις στο διαδίκτυο κ.λπ. Στο τέλος, οι εργασίες των μαθητών μπορούν να πάρουν τη μορφή ενός project, το οποίο θα μπορούσε να παρουσιαστεί σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Οι σωστές απαντήσεις είναι: ο Πέτρος ο Αθωνίτης, στη χερσόνησο του Άθω, πε-

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

ριβόλι της Παναγιάς, την Ιερά Σύναξη.

2. Σκοπός της ερώτησης είναι να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές σχετικά με τη διάσωση της θρησκευτικής μας κληρονομιάς γενικότερα και για τον ενεργό ρόλο που καλούνται οι ίδιοι να διαδραματίσουν.
3. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν ότι το «άβατον» δεν υποτιμά το γυναικείο φύλο, αλλιά διασώζει μια παράδοση, η αλήθεια της οποίας βρίσκεται πέρα από τη διάκριση των δύο φύλων. Ενώπιον του Θεού «οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ» (Γαλ. 3,28).

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Δωρόθεος Μοναχός, *Το Άγιον Όρος*, τόμος Α΄ και Β΄, εκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1986
- *Θησαυροί Αγίου Όρους*, Ιερά Κοινότης Αγίου Όρους Άθω, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, Θεσσαλονίκη 1997.
- *Οδοιπορικόν στο Άγιον Όρος, τόπος, χρόνος, άνθρωπος*, Υπουργείο Μακεδονίας – Θράκης. Κέντρο διαφύλαξης αγιορείτικης κληρονομιάς, Θεσσαλονίκη 1999.
- *Οι Θησαυροί του Αγίου Όρους, Εικονογραφημένα Χειρόγραφα*, τόμος Β΄ και Γ΄, Εκδοτική Αθηνών.
- Πεντζίκης Γ. Ν., *Άγιον Όρος*, τόμος 1 και 2, εκδ. Explorer, Αθήνα 2003.
- *Το Άγιον Όρος και η Παιδεία του Γένους μας. Κείμενο της Ιεράς Κοινότητος του Αγίου Όρους*, Άγιον Όρος 1984.
- www.macedonian-heritage.gr/Athos/
- www.inathos.gr

37. Ένα περιστατικό από τη δράση του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού

103

Στόχοι

Κύριοι διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Με βάση τα στοιχεία που αναφέρονται στο κείμενο να μπορούν να εξηγήσουν, γιατί ο κόσμος αγάπησε και συνεχίζει να τιμά αυτόν το δίδασκαλο του Ευαγγελίου.
- Να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν τη μεγάλη προσφορά του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού.

Επιμέρους διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να εκτιμήσουν την αντιστοιχία λόγων και έργων στη ζωή του Πατροκοσμά.
- Να αντιληφθούν την επικαιρότητα των Διδαχών του.

Σχηματική παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας

- Η ζωή και το έργο του Πατροκοσμά
- Στόχος των διδασχών του
 - η απαλλογή του λαού από την αμάθεια
 - η διάσωση της ελληνικής γλώσσας, της χριστιανικής πίστης και της εθνικής ταυτότητας
 - η απελευθέρωση του γένους
- Ο Πατροκοσμάς στηλίτευσε την κοινωνική αδικία, τις φυλετικές διακρίσεις, την κατάχρηση εξουσίας
- Ο Πατροκοσμάς επεδίωξε την κοινωνική ενότητα, την απελευθέρωση από προκαταλήψεις, την ταπεινοφροσύνη, την αγάπη

Περιεχόμενα – Μεθοδολογικές Υποδείξεις

Διαθεματικές έννοιες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας

Ο Άγιος Κοσμάς, περιοδεύοντας σε όλη τη δυτική Ελλάδα, κατάφερε με τις διδασχές του να πείσει τους Έλληνες για την αναγκαιότητα της παιδείας και να τους ενεργοποιήσει για την ολοκλήρωση του «καλού αγώνα» του. Καθοριστικός παράγοντας στην πολύπλευρη επικοινωνία του Πατροκοσμά με το υπόδοιλο Γένος ήταν το γλωσσικό ιδίωμα που χρησιμοποιούσε.

Ο εκπαιδευτικός έχει δυνατότητα να αναφερθεί:

- Στο μάθημα της *Ελληνικής Γλώσσας*. Το γλωσσικό ιδίωμα που ανέπτυξε, στην προσπάθεια να επικοινωνήσει με τους υπόδοιλους Έλληνες, αποτελεί στοιχείο που πρέπει να γνωρίσουν οι μαθητές. Η γλώσσα του είναι λιτή, σχεδόν απλοϊκή και το ύφος του ζωηρό, διανθισμένο με απροσδόκτες παρομοιώσεις. Η ανάγνωση αποσπασμάτων από έργα του μπορεί να δώσει την ευκαιρία στους μαθητές να αισθανθούν την αγωνία του, την ανάγκη του να επικοινωνήσει με άμεσο και περιεκτικό λόγο. Αναφέρεται ως παράδειγμα το εξής απόσπασμα από τις Διδασχές του: «Νά σπουδάσετε και έσεις, αδελφοί μου, νά μανθάνετε γράμματα ὅσον ἤμπορεῖτε. Καὶ ἂν δὲν ἐμάθετε οἱ πατέρες, νά σπουδάσετε τὰ παιδιὰ σας, νά μανθάνουν τὰ ἑλληνικά, διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι εἰς τὴν ἑλληνικήν. Καὶ ἂν δὲν σπουδάξης εἰς τὸ ἑλληνικόν, ἀδελφέ μου, δὲν ἤμπορεῖς νά καταλάβης ἐκεῖνα ὅπου ὁμολογᾷ ἡ ἐκκλησία μας. Καλύτερα, ἀδελφέ μου νά ἔχης σχολεῖον ἑλληνικόν, παρά νά ἔχης βρύσες καὶ ποτάμια. Καὶ ὡσάν τὸ μάθης τὸ παιδί σου τὰ γράμματα, ἀδελφέ μου, τότε λέγεται ἄνθρωπος.» (Διδαχή Β2)

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

- Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής. Η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση είναι βασικές έννοιες και στην Πολιτική και Κοινωνική Αγωγή. Ο Κοσμάς ο Αιτωλός με τις Διδαχές του κατάφερε να ξεσηκώσει το υπόδουλο Γένος και να προηιάνει το έδαφος για τη διεκδίκηση της Ανεξαρτησίας.

Πηγές – Εποπτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να συγκεντρώσει αποσπάσματα από τις Διδαχές του Πατροκοσμά και με βάση αυτά να καταδείξει τη συμβολή του στη διάσωση της ελληνικής γλώσσας και της ελληνορθόδοξης ταυτότητάς μας, καθώς και την προσφορά του στην απελευθέρωση του Γένους.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Οι μαθητές μπορούν να ζωγραφίσουν ή να γράψουν κάποιο ποίημα για τον Πατροκοσμά. Τα έργα των μαθητών μπορούν να παρουσιαστούν σε μια μικρή «έκθεση ζωγραφικής» ή να διοργανωθεί μια ωριαία εκδήλωση αφιερωμένη στην ποίηση.

Εργασίες – Δραστηριότητες Βιβλίου Μαθητή

1. Στην πρώτη ερώτηση ο μαθητής θα πρέπει να αναφερθεί στην αμοιβαία κατανόηση και κοινωνική αλληλεγγύη, που θα πρέπει να αναπτύσσονται ανάμεσα στους λαούς. Στη σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία η υπέρβαση των διακρίσεων οδηγεί στην κοινωνική ενότητα και συνοχή.
2. Οι μαθητές θα πρέπει να αναφερθούν στην ίδρυση σχολείων, στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, στη διαφύλαξη της χριστιανικής πίστης και στον αγώνα για τη διάσωση της ελληνικής ταυτότητας.
3. Οι μαθητές μπορούν να βοηθηθούν από τα σκίτσα που υπάρχουν στο σχολικό εγχειρίδιο ή από εικόνες του Αγίου.
4. Οι μαθητές θα πρέπει να κάνουν λόγο για την πολύπλευρη ανάπτυξη του πολιτισμού που συνδέεται με την παιδεία. Οι μαθητές μπορούν να αναφερθούν σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (τέχνες, γράμματα, πολιτειακοί θεσμοί κ.ά.) αλλιώς και στην καθημερινή ζωή.
5. Οι αντιστοιχίες είναι οι εξής:
 Συνέχισε τις σπουδές του – στην Αθωνιάδα Σχολή
 Με πολλούς κόπους, δυσκολίες και εμπόδια – ίδρυσε πολλά σχολεία
 Οι Οθωμανικές αρχές με αφορμή κάποιες συκοφαντικές καταγγελίες θα τον κρεμάσουν – έξω από το χωριό Καλικόντασι της Βόρειας Ηπείρου.
 Έγινε μοναχός – στη μονή Φιλοθέου
 Ο Πατροκοσμάς πίστευε ότι μόνο η παιδεία μπορεί – να απαλλάξει το γένος από την αμάθεια.
 Πυρήνας της διδασκαλίας του ήταν - η κοινωνική ενότητα, η ταπεινοφροσύνη, η ελευθερία από προκαταλήψεις και δεισιδαιμονίες, η αγάπη.

Βιβλιογραφία-Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- Μαμασούλα Μ., *Παιδεία και Γλώσσα στον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό*, Ιερά Μονή Κουτλουμουσίου, Άγιον Όρος 2004.
- Μενούνος Ι. Β., *Κοσμά του Αιτωλού Διδαχές (και Βιογραφία)*, εκδ. Τήνος, Αθήνα χ. χρ.
- Πάσχος Π. Β., *Κοσμάς ο Αιτωλός*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1990.
- Σαρδελής Κ., *Ο Άγιος των Σκλάβων Κοσμάς ο Αιτωλός*, εκδ. Εστίας, Αθήνα 1970.
- Χαρίσις Α., *Κοσμά Αιτωλού προφητείες*, εκδ. Δημιουργία, Αθήνα 1991.
- www.myriobiblos.gr
- www.eikastikon.gr

Θρησκευτικά Στ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

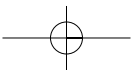
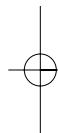
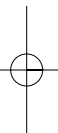
ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

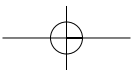
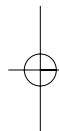
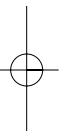
- ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ο μαθητής ως κριτήριο του μαθήματος των Θρησκευτικών*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1993.
- Του ίδιου, *Διδακτική του μαθήματος των Θρησκευτικών*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996.
- Του ίδιου, *Θρησκευτική αγωγή και αυτονομία του παιδιού*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη – Αθήνα 1996.
- ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗ – ΠΙΣΙΝΑ ΕΥΗ, *Νεωτερικότητα και σχολική θρησκευτική αγωγή*, εκδ. Μαΐστρος, Αθήνα 2004.
- ΓΑΪΤΕΝΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Το μάθημα των Θρησκευτικών στο Δημοτικό Σχολείο κατά την πεντηκονταετία 1932-1982*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2000.
- ΓΙΑΚΚΑΖΟΓΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΣ, «Η φυσιογνωμία και ο χαρακτήρας του θρησκευτικού μαθήματος», *Σύναξη*, 94 (Ιαν. – Μάρτ. 2005), 39-52.
- ΓΙΑΝΝΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ, «*Εικών Παιδαγωγούσα*». *Η παιδαγωγική διάσταση της ορθόδοξης εικονογραφίας και η αξιοποίηση της εικόνας στο μάθημα των Θρησκευτικών*, διδακτορική διατριβή, Φλώρινα 1996.
- ΓΙΟΚΑΡΙΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Η Διδακτική και Παιδαγωγική του Ιησού υπό το φως της σύγχρονης Ψυχοπαιδαγωγικής*, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 1998.
- ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Ορθόδοξη θεώρηση της αγωγής*, εκδ. Υετός, Αθήνα 1994.
- ΔΕΛΗΚΩΣΤΑΝΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, «Η αγωγή μεταξύ ατόμου και προσώπου. Θεολογικές εκτιμήσεις για τη σύγχρονη κρίση της παιδείας στην Ελλάδα», *Γρηγόριος ο Παλαμάς. Τεύχος αφιερωτήριο στον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα*, Θεσσαλονίκη 1991, 261-282.
- Του ίδιου, (επιμ.) *Η Ορθοδοξία ως πρόταση ζωής*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1993.
- Του ίδιου, «Τα δικαιώματα του ανθρώπου και τα σχολικά εγχειρίδια των Θρησκευτικών. Θρησκευοφιλοσοφική προσέγγιση», *Επιστημονική Παρουσία Εστίας Θεολόγων Χάλκης*, 3, 1994, 193-207.
- Του ίδιου, «Από τον δάσκαλο στον εκπαιδευτικό;», *Εκκλησιαστικός Κήρυκας*, 6, 1994, 83-114.
- Του ίδιου, «Σχολική θρησκευτική αγωγή και κριτική θρησκευτικότητα», Σ. Φωτίου (επιμ.), *Αγωγή Ελευθερίας*, 63-91.
- Του ίδιου, «Οι άλλες θρησκείες στα νέα σχολικά εγχειρίδια των Θρησκευτικών του Δημοτικού Σχολείου», *Μακεδόν*, 3 (Ανοιξη 1997), 25-34.
- Του ίδιου, «Οι "τρεις κουλτούρες" του σύγχρονου εκπαιδευτικού», *Μακεδόν*, 4 (Χειμώνας 1997-1998), 21-29.
- Του ίδιου, «Από την κτητική στην ευχαριστιακή σχέση με τη φύση. Η οικολογική διάσταση του θρησκευτικού μαθήματος», Σ. Φωτίου (επιμ.), *Παιδαγωγία Ζωής*, 39-70.
- Του ίδιου, «Απορίες της σχολικής θρησκευτικής αγωγής στην καμπή της χιλιετίας», Σ. Φωτίου (επιμ.), *Ιησούς Χριστός η του κόσμου ζωή*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μοής Κύκκου, Λευκωσία 2000, 411-430.

- Του ίδιου, «Η ευρωπαϊκή διάσταση της σχολικής θρησκευτικής αγωγής», *Τα Θρησκευτικά ως μάθημα ταυτότητας και πολιτισμού. Βόλος, 15-17 Μαΐου 2004. Εισηγήσεις Σεμιναρίου*, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 2005, 48-55.
- Του ίδιου, «Η νέα γενιά των δασκάλων και το μάθημα των Θρησκευτικών», *Σύναξη*, 93 (Ιαν. – Μάρτ. 2005), 67-76.
- ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ, «Τα Θρησκευτικά ως μάθημα πολιτισμού», *Σύναξη*, 74 (Απρ. – Ιούν. 2000), 69-83.
- Του ίδιου, (επιμ.), *Γιατί "Θρησκευτικά" σήμερα; Πρακτικά της Διημερίδας. Το μάθημα των Θρησκευτικών στο Ενιαίο Λύκειο (Βόλος, 16-17 Απριλίου 1999)*, εκδ. Δόμος, Αθήνα 2000.
- Του ίδιου, «Το θρησκευτικό μάθημα στην εποχή της πολυπολιτισμικότητας», *Καθ' οδόν*, 17 (Δεκέμβριος 2001), 39-50.
- ΚΑΡΔΑΜΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ, *Πρόκληση για διάλογο ή περί αγωγής και ελευθερίας*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1982.
- ΚΟΓΚΟΥΛΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Κατηχητική και Χριστιανική Παιδαγωγική*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1990.
- Του ίδιου, *Το μάθημα των Θρησκευτικών στη Μέση Εκπαίδευση (1833-1932). Συμβολή στην ιστορία της Νεοελληνικής εκπαίδευσης*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1993.
- Του ίδιου, *Το μάθημα των Θρησκευτικών στη Μέση Εκπαίδευση κατά την πεντηκονταετία 1932-1982. Ιστοριοκοιταγωγική προσέγγιση και συμβολή στην ιστορία της Νεοελληνικής εκπαίδευσης*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1993.
- Του ίδιου, *Ο θεολόγος καθηγητής και η επιστημονική και ψυχοπαιδαγωγική του κατάρτιση*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1993.
- Του ίδιου, *Διδακτική των Θρησκευτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2003.
- Του ίδιου, *Ο εκκλήσιασμός των μαθητών. Συμβολή στη πατρευτική αγωγή*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2005.
- ΚΟΥΛΟΜΖΙΝ ΣΟΦΙΑ, *Το ορθόδοξο βίωμα και τα παιδιά μας*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2000.
- ΛΑΠΠΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Ο διάλογος και το μάθημα των Θρησκευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000.
- Του ίδιου, *Το μάθημα των Θρησκευτικών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Ουσιαστικά περιεχόμενα και διάταξη της διδακτέας ύλης*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000.
- ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, «Μια άλλη διάσταση του θρησκευτικού μαθήματος», *Καθ' οδόν*, 17 (Δεκ. 2001), 15-20.
- ΜΠΑΤΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Η Αγωγή Ειρήνης και το μάθημα των Θρησκευτικών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1995.
- ΝΙΚΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Διδακτική του θρησκευτικού μαθήματος. Θεωρία και πράξη*, εκδ. Βιβλιογονία, Αθήνα 1992.
- ΝΤΕΜΠΡΕ ΡΕΖΙΣ, *Η διδασκαλία της θρησκείας στο ουδετερόθρησκο σχολείο*, μτφρ. Γ. Καρανικόλα, εκδ. Εστίας, Αθήνα 2004.

Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού: Βιβλίο Δασκάλου

- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, «Μόρφωση και μεταμόρφωση. Η πατερική θεολογία του προσώπου και η προσωπική παιδεία», *Αναφορά εις μνήμην Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου (1914-1986)*, 6 τόμοι, Ιερά Μητρόπολις Ελβετίας, Γενεύη 1989, τόμος Δ', 105-125.
- ΠΕΡΣΕΛΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ, *Χριστιανική αγωγή και σύγχρονος κόσμος. Θέματα θεωρίας και πράξης της χριστιανικής αγωγής*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1994.
- Του ίδιου, *Σχολική θρησκευτική αγωγή. Μελετήματα*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1998.
- Του ίδιου, *Θεωρίες θρησκευτικής ανάπτυξης και αγωγής. Erik H. Erikson & Jean Piaget*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2000.
- Του ίδιου, *Η θεωρία των σταδίων ανάπτυξης της πίστης του James W. Fowler*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2005.
- ΠΕΤΡΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ, «Το μάθημα των θρησκευτικών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα», *Καθ' οδόν*, 17 (Δεκέμβριος 2001), 29-37.
- ΠΟΡΤΕΛΑΝΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ, *Διδακτική του μαθήματος των Θρησκευτικών. Μια προσέγγιση μέσα από το φιλοσοφικό στοχασμό και τη Νηπτική Παράδοση*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1999.
- Του ίδιου, *Διαπολιτισμική Θεολογία. Πρόταση διαθεματικής διδακτικής*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.
- ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Το μάθημα των Θρησκευτικών στην Α/θμια Εκπαίδευση (Διαπιστώσεις-Πρότασις)*, Αθήνα 1990.
- ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Η ανάπτυξη της θρησκευτικής σκέψης στην παιδική και εφηβική ηλικία*, Θεσσαλονίκη 1993.
- ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ-ΚΟΥΜΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ, *Το έργο του θεολόγου καθηγητή και το μάθημα των Θρησκευτικών. Συμβολή στη διερεύνηση της ποιμαντικής παιδαγωγικής διαστάσεως του μαθήματος*, Πανεπιστήμιο Αθηνών-Θεολογική Σχολή-Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα 1998.
- ΤΕΡΕΖΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ-ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, *Μεθοδολογικά Προηγόμενα στη Διδακτική των Θρησκευτικών*, εκδ. Γ. Δαρδανός, Αθήνα 1996.
- ΦΩΤΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΣ (επιμ.), *Αγωγή Ελευθερίας. Η πρόταση της Ορθόδοξης Αγωγής στον σύγχρονο κόσμο*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1996.
- Του ίδιου, (επιμ.), *Παιδαγωγία ζωής*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1999.
- Του ίδιου, (επιμ.), *Θέματα Χριστιανικής Αγωγής*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2001.
- Του ίδιου, (επιμ.), *Αγωγή Νεότητας*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 2003.





Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.